

KMECZKÓ ISTVÁN

VOLT EGYSZER EGY
AMERIKA

LILIUM AURUM

Kmeczkó István

VOLT EGYSZER EGY AMERIKA

KMECZKÓ ISTVÁN

VOLT EGYSZER EGY
AMERIKA

A családi szájhagyomány alapján
feldolgozta

Buzitai Kmeczkó Mihály

A könyv megjelenését a Szlovák
Köztársaság Kulturális Minisztériuma
támogatta

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry SR – program
Kultúra národnostných menšín, 2006

© Kmeczkó István, 2006
ISBN 80-8062-306-6

Féltelek, fiam

Tüzesen süt le a nyári nap sugára az ég tetejéről a szegény kaszás-ra. Költögettem át magamban a Rácskai tanító úr tanította János vitézt, amikor a sós izzadságot szememből kitörölni megállottam.

Rekkenő volt a hőség, a tizenhat évet még meg sem érő derekamnak sehogyan sem imponált a kaszálás. A magasan szálló gólyát látva mélyen elgondolkodtam: Milyen jó is a madárnak, oda megy, ahová akar, mindent láthat. Hát én mikor fogok világot látni? Nekem csak robotot rendelt a sors? Hát örökre el leszek jegyezve a paraszti élettel?

Merengésemből apám hangja zökkenett ki. Gyerünk tízórásizni. Gondolom, ő is megszomjazott, megéhezett, mert rend alá suhintotta a kaszát és indult a csobo-

lyó felé. Nagyot kortyoltunk a még harmaton lekaszált fűvel vastagon takart, hideg vízből, majd eszegetni kezdtünk. Igyekeztem hosszásra nyújtani az evést, addig sem kell kaszálni, gondoltam, pedig mindig azt tapasztaltam, annál nehezebb az indulás. Apám éppen bekattintotta a bicskáját, amikor a csécsi állomásról a gőzös fűttye pásztázta végig a réti füzesen át a csereháti völgykatlant. Kissé elmerengett, majd mesélni kezdett:

Ilyen idős lehettem, mint te most, amikor megépítették a hidasnémeti vaspályát, azt hiszem, ezernyolcszázhatvanban volt. Az a hír járta a faluban, hogy az nem lehet, hogy ló ne volna elé fogva, mert akkor mi húzná? Csalás az egész, így vélekedtek az emberek. A kíváncsiságtól hajtva elmentünk vagy harmincan megnézni, menet közben bizakodva, egymást buzdítva, hogy majd mi fölfedjük a turpisságot. A lópata nyomainak úgyis ott kell lenni a pályán. Odaérünk, vizsgálgatjuk, két hosszú vasléc, keresztül alatta gerendák, a közök pedig tört kővel kitöltve. A ló nyoma sehol. Az

öreg Bodnár azt ajánlá, ha már itt vagyunk, várjuk meg azt a gőzöst és majd meggyőződünk mindenről. Várunk-várunk, egyszer csak halljuk a pöfökélést-dübörgést, ugyancsak menekültünk el a pálya szélétől. Attól féltünk, hogy letér és összetipor bennünket. Persze száguldott tova, csak a bodor füstje maradt utána. Ocsúdva ijedségünkből kérdegettük egymást, hogy láttad-e a ló lábát! A félelemtől még a szemünket is behunytuk, nem néztük mi a ló lábát! Hazafelé jövet az lett a közös vélemény, hogy ez ördögi dolog. Szopkó tato azt mondta, a szepsi vásáron hallotta, hogy egy pap is utazni akart, de amikor felszállt, a vonat nem ment tovább, mert az ördög elvesztette az erejét. A következő vasárnap a Horváth főtisztelendő úr, mivel a fülébe jutott a vonatnézés, hosszas, érthetetlen prédikációjában magyarázta a gőzöst. Megdorgált minket, hogy az nem ördögi, hanem mi vagyunk maradiak... Bizony jóval több mint tíz év telt bele, amikor Bosznia okkupálására mentünk ezer-nyolcszázhetvennyolcban, akkor ültem

először a gőzösön. Ugyancsak féltem, hogy a kanyarban kiborul velünk.

Apám nagyot húzott a közben felvett csobolyóból, majd nekem nyújtotta. Míg én ittam, ő tarisznyába csomagolta a maradék kenyeret, szalonnát, és indultunk tovább kaszálni. Annyi mindent szerettem volna kérdezni az általa látottakról, de a kaszálásnál jobbralendítésnél belélegzés, balralendítésnél kilélegzés, teljes erőbedobás. Jó, ha bírja a tüdő szusszal, a beszélgetésre nincs erő. Annál többet foglalkoztam gondolatban a sokat hallott „Újvilágról”, egyebek között a Szodvas szomszéd életét vizsgálgatva, aki kétszer megjárta a tengert, városokat, világot látott, pénzt szerzett. Abból vette a kis házacskát is. Itthon a nyomorúságos kepe után csak éppen-éppen éhen nem haltak, krumplin tengődtek. Újra kiment, küldi a pénzt, jól él a családja. Huszonketten járunk egy osztályba, heten vagyunk itt-hon, a többiek mind az „Újhazába” mentek. Engem nem engedtek, a bátyám beteges, az öcsém meg túl fiatal. De hát az édesapám még jól bírja a munkát, negy-

venhat éves, s tűzről pattant húgom mindenbe besegít. Meg aztán ez a komesztakor kapott telek a legjobb termés idején sem hoz hetven köblöt sem. Abból tizenöt köblöt elvetni, tizenötöt a családnak megőrölni, húszat az állatokkal feletetni, eladásra a zsidónál húsz köből. Ebből kifogja a „rovást”, alig marad annyi, hogy az adót kifizessük. A ruházkodás a malacok vagy a borjú árából, de csak szűkösen. Ha elhullott egy állat, vagy a termés volt gyenge, kölcsönad a zsidó uzso-
ratörlesztésre...

Így morfondíroztam magamban, míg az utolsó posztácot is lekaszáltuk. Közelgett a dél, a lovak egyre erősebben legyeskedtek a szekér oldalához kötve, szomjasak is voltak. Gyorsan befogtuk őket, Serpenkó Józsit is felvettük, aki egész úton Amerikáról beszélt, hogy ott milyen boldog élet van, csak nem bolond itthon a zsidókra dolgozni. Ugyancsak feltornyosult bennem az Amerikába vándorlás! Minden alkalmat arra használtam, hogy szüleimet meggyőzzem a magam igazáról. A vasárnapi társalgásokon

a templom előtt, litánia után pedig a Schwartz kocsmában mindig részt vettem, ahol pálinkázás közben egyre a szenzációs „Újvilágról ” folyt a szó. Élményeiket mesélték, akik már megjárták a tengert. Mi pedig tátott szájjal hallgattuk:

Jegy, az nem érdekes a vonatra, se útlevél, adja elő Kövesdi Bandi, aki négyszer járta meg Amerikát. Csécsben megveszed a jegyet Kassáig, az négy krajcár. Kassán átszállsz az oderbergire, a kalauznak egy forint. Egy marhapasszus feltétlen legyen a belső zsebben. Éjfél után egy-két órakor kiszállás Oderbergben és felszállás az ott várakozó vonatra. Itt néha szoktak igazoltatni, a marhapasszus úgy legyen összehajtvá, hogy a passz szó kifelé legyen. Felmutatod, int, mehetsz, lehet, olvasni sem tud. Be a másik vonatba, itt már két aranykorona kell a kalauznak. Tanácsos aranykoronát szerezni a zsidótól, mert az úton arra nagy szükség lesz. A kalauzok fineszes emberek, ha ellenőrzés jön, majd szólnak. Egyszer a paklikocsiban utaztam egész a vízíg. A

kikötőben, ha kapunk teherhajót, kipakolás-bepakolás, ingyenes utazás. Ha szerencsés esetben marhaszállítás van, akkor a zsidó nyakadba akaszt két kiló kolbászt, három kenyeret s kész, a marhákat ha jól kezeled, még az áthajózás után is otthonra találsz nála. A végső szó, ha nincs semmi lehetőség potyán utazni, legubáznai azt a nyolc-tíz aranyat a hajóirodán. Egy harmadosztályú jegy koszt nélkül. A rossz az, ha napokat kell várakozni az indulásra, a pénz meg persze fogy. Itt már csak az aranyat fogadják el, még az ószeres is aranypénzt keres leváltásra, kevesen ússzák meg becsapás nélkül. Az utazás a hajón két hét, az ember alig fogyaszt eleséget. Némelyek egész úton hánynak, tengeri betegség. De oda se neki, mindent ki lehet bírni, ha az ember azt akarja, hogy Amerikába jusson. A kikötőben rendszerint már várnak a földiek, akinek nincs ismerőse, azt toborozza az „agent”. Munkahely száz meg száz, legjobban a bánya fizet, utána a vasgyár, aztán a többiek, kinek mi tetszik. Persze ügyesnek kell lenni, hogy úgy ne járjon

az ember, mint Madák Jancsi. No csak, Jancsi, meséld el a muszkaföldi utazásodat!

Bizony nem kellett kétszer biztatni, már mondta is a saját kínját humorosan előadó Madák:

A fene gondolta volna, hogy Kassáról másfelé is megy vonat. Én a reggelivel mentem fel Kassára, az állomáson összeakadtam két györkei emberrel. Ők még gatyát viseltek, persze én már a nadrágba a búcsúestén beöltöztem. Az öreg zsidónál hordtam a vizet a pálinka készítéséhez. Mikor a zsidó kifordult, én gyorsan a szeszt a vedrekbe, és máris indultam a kútra vízért. Persze a feleségemmel előre megbeszélve, ő is jött vízért. A kútnál átöntöttük, húsz liter pálinkám volt a búcsúestre. Mulattunk a cimborákkal, a nadrágban, mint egy generális, kiléptem, jön velem szembe a Kovács Pesta bácsi és jó estét köszön, azt hitte a sötétben, hogy a főjegyző vagyok. Mondom aztán a cimboráknak, látjátok, már most jó estét köszönnek, milyen úr leszek Amerikában, ha a nadrágzsebben pénz is lesz!?

A mámoros éjszaka után kérdezem a két gatyás cimborát az állomáson, hová utaznak? Amerikába, mondják ők. Voltak-e már ott? Még nem. No akkor gyerünk, felszálltunk az induló vonatra. Lebrenoltuk a kalauznak a forintokat, elhelyezkedtünk, vagy három zsidó utazott a kupéban, én végigheveredtem az egyik sor ülőkén, aludtam, mint a bunda. Egyszer csak ráz a két cimborá, keljek fel, itt vagyunk a „grajnicon”, végállomás, ki kell szállni. Akkor rendben van, megdörzsölöm a szemem, kérdem őket, van-e valami „pas” papírjuk? Nincs! No semmi, de akkor az ellenkező oldalról szálljunk fel, különben észrevesz az állomásról valami zsandárféle. Kilépünk a sötétbe, az állomáson a lámpa úgy világít, mint a szentjánosbogár, de annál jobban a két györkei ember gatyája. Beguggoltattam őket a vagon alá, s mikor a vonat indult, felpattantunk az utolsó kupéba, üres volt. Készítjük elő az egy aranyat, ránk nyit két egyenruhás: Što to musmus? Bumáška jeszt? Vesztemre előhúzzom a marhapasszust, a két györkei nyúj-

togatja az egy-egy aranyat. Egyszer csak az egyik ránk ordít. Špiony! Davaj! Leszállítottak a következő állomáson, be a rendőrségre. Még szerencse, hogy a két györkei értett valamit a nyelvükön, így pár pofonnal megúsztuk. Elszedtek tőlünk mindent, és zsupsz, be egy lágerba, ott tudtuk meg a többi rabtól, Rovno városban vagyunk. Két hónap múlva egy esős éjszakán megszöktünk, nem vett észre a muszka őrség. Egy hétig gyalogoltunk napnyugatnak a vasút mellett, kikerülve minden állomást. Nyersen ettük a kukoricát a határban. Egy napon aztán egy rajon huszár toppan elénkbe! Kit ismerek fel köztük, Fazekas Józsit, ő akkor Lembergben volt katona. Magyarázták, hogy most már ne féljünk, ez már a Monarchia lengyel területe. Három nap után hazaértünk. Itthon meg az asszonyt nyaggatták a csendőrök, hogy muszka kém vagyok. Még a szolgabíró is berendelte Szepsibe, tőle tudakolta hollétemet. Végül is azzal engedte el, hogy három hét múlva itthon legyek. Másnapra megérkeztem, a feleségem alig ismert rám,

úgy lesoványodtam a muszkavendégségben. Persze a két süldő ára odalett, jól megfizettem a tandíjat. Másodszor már tudtam, hová kell felszállni!

A sok kalandos történet mindinkább legyőzhetetlen elhatározásra készítetett, hogy az Újvilágba menjek. Nap nap után kérleltem édesanyámat, engedjenek el engem is. Ígértem, hogy tízszeresen megküldöm az útiköltséget, aztán meg édesapám még nagyon jól bírja magát, no és juss sem kell a vagyonból, így kevesebb részre kell az örökséget is osztani. Különben sem szeretem a szántó-vető életet, utóbb édesanyám is ráébred mindezekre.

A nővérem férje, aki most harmadízben készült vetés után Amerikába, olyan hatást gyakorolt az édesanyámra, hogy végre azzal a feltétellel, hogy együtt induljunk, beleegyezett. Egy kis turpisság is volt a dologban, ugyanis a nővéremnek négy év alatt három gyermeke született, és az édesanyám nem bánta a sógor távozását, inkább engem is feláldozott. Azt pedig már tudtam, hogy amit az

édesanyám megmond, azt vissza nem vonja, az ellen jámbor lelkű édesapám nem apellál.

Igyekeztem mindenben a kedvükbe járni, igazodni elütő természetükhöz. Édesanyám harcias lelkületű, jánoki nemes Bencsik lány volt, míg az édesapám szerény és nagyon vallásos ember. Mint előimádkozó búcsújárást vezetett a szomszédos falvak szokásos templomi búcsúira, évente egyszer a kassai kálváriára, Máriapócsra, sőt fiatal korában még Krakkóba is elzarándokolt. Ha kettesben voltunk, mindig kérdezgettem az elődeinkről. Úgy magyarázta, hogy a hagyomány szerint mi lengyelek voltunk, őseinket ezerhatszázkilencven táján vették át a hágókon a szerzetesek nagy processziókban, hogy felépítsük és benépesítsük „Szűz Mária országát”, Magyarországot, mivelhogy elpusztította a már kivert török. Így kerültünk előbb az enyickei főurasághoz, ahonnan ajánlásra az egyik utód Buzitára, a Szentimrey udvarhoz került. Itt aztán apáról fiúra szállóan kasznárok voltak egészen a komesztaig,

amikor is a fele birtokot telkekre parcel-
lázták; apám telket kapott és azóta gaz-
dálkodunk. A hagyomány szerint ezer-
nyolcszázhatban lettünk igazi magyarok,
amikor a plébános úr kezdeményezésére
elődeink beléptek a Szent István Társu-
latba, felesküdték az egyesület zászlájá-
ra, hogy magyarul fognak beszélni, éne-
kelni, imádkozni. A zászló ma is ott van
a templomban. A honi magyarok azelőtt
tótoknak nevezték elődeinket, de ma már
mindenki olyan természetesnek veszi
magyar hovatartozásunkat, mintha Ár-
páddal jöttünk volna be a Vereckei-há-
gón.

Eltelt a nyár, learattunk, elcsépeztünk.
Az első csoport, azok, akiknek nem volt
földjük, így vetniük nem kellett, búcsú
után másnap a kocsmából nótaszóval in-
dultak:

*Húzd rá, cigány, szakadjon el a húrod,
Már énnékem úgy sem sokáig húzod.
Majd ráhúzzák nékem Amerikába',
Amerika New York városába'.*

Forró csókkal a családtagoktól, rokonoktól, meleg kézszorítással a szomszédoktól, barátoktól elbúcsúztak, felültek a szekérre és elhajtottak. Semmi különösebb meghatódottság, semmi különösebb elérzékenyülés. Sem az indulók, sem az itthonmaradottak részéről. Mintha ez a világ legtermészetesebb rendje volna, ez a tengerentúlra vándorlás. Egészen beleéltem magam a búcsú esetén „gondtalanságába”.

A mi indulásunk október közepére volt tervezve. Egyre a jó időért imádkoztam, hogy sikeresen betakaríthassuk az őszieket, elvégezhezzük a vetést, és a kitűzött időben elindulhassunk. Amíg más-kor költögetni kellett reggelenként, ezentúl minden reggel korán keltem. Mire édesapám felkelt (mi, a kaszát forgatni tudó, és ekkor már esténként csavarogni óhajtó legénykék a szokásjog alapján nyáron a szénapadláson, télen pedig az istállóban aludtunk), én már kihánytam a trágyát, megettettem és a lovakat is lepucoltam. Csak a vetőmagot kellett felrakni, a boronákat s a lovak délre való elesé-

gét. Mért nem pihensz még?, mondogatta reggelenként édesapám, amikor kijött az istállóba; szavaiból némi szájalom érződött. Lelke mélyén már felmérte, hogy több van bennem az édesanyám természetéből. Tudta ő, hogy ha egyszer kienedik a madarat a kalitkából, nem tér többé vissza. Az ő nyugvárának szerénységből volt az alapzata, imádságból a falai, s mint mindig minden munkájának, „hál’ istennek”-ből a teteje. De engem valahogy féltett, s mint gyermekéért aggodó szülő, talán lelkiismeret-furdalást érzett, hogy szárnyra kelt vágyaimnak nem vette elejét. Kiérezte a bennem egyre növekvő vágyat, s az előző napon a beszédét így fejezte be: Féltelek, fiam, hogy nem lesz erőd ellenállni a csábításoknak, és inkább fogod szeretni a pénzt, mint a felebarátaidat.

Gyönyörű napsugaras őszt volt, a krumpli és répa betakarítása után az utolsó parcellát is bevetettük. Két napot a sógoroknak is voltam segíteni, az övök is meglett szombaton estére. A többiekkel, akik kissé késtek a vetéssel, akként hatá-

roztunk, hogy kedden délben indulunk, az édesapám elvisz mindannyiunkat az állomásra.

A vasárnapi ebédnél meghitten beszélgettünk. Édesapám elmondta, harmincnyolc éve annak, hogy megkaptuk a földeket, de még ilyen szép időt az őszi munkára sohasem értünk meg, mint most. „Hál’ istennek.” Édesanyám a család feljogosított ügyvivőjeként közölte, hogy az üsző árát a szomszéd Grünwald neki kivételesen átváltotta aranyra, így lesz mindkettőnknek, a sógornak is, nekem is aranypénz az útra. A zacskókat már elkészítettem nektek. Abban lesz a pénz a nyakatokban, nehogy ellopják tőletek, ha elszunyókáltok. Mivel pedig ilyen nagy útra indultok, apád megkérte a főtisztelendő urat, így holnap reggel misét mond értetek, úgy készülj, hogy reggel gyónni, áldozni fogunk, együtt a rokonsággal. Én is fogok, én is megyek, szólalt meg a kissé hibás elméjű, két évvel idősebb bátyám. (Vele terhes édesanyámat az égő házunkból mentették ki; édesanyám annyira megrettent, hogy a

bátyám szellemi fogyatkozással született.) Szellemi fogyatékos bátyám szavaira fájó érzés szállta meg lelkünket, melyből édesanyám hangja zökkentett vissza, válaszolva a bátyámnak: Fiam, holnap itt lesz a Mari gyerekeivel a nagymamájuk, meg az öcséd, Dezsőcske is itthon marad, és neked rájuk kell vigyázni! Persze a bátyám boldogan egyezett bele. Minden irányba nagyon befolyásolható volt szegény, bárkivel tűrhetően eldolgozott, csak önállóan nem volt erre képes.

Közben kopogtattak, belépett Rácskai tanító úr. Arcán tartva zsebkendőjét, kérlelte az édesapámat, húzná ki a kegyetlenül fájó fogát. Eleinte szabódott, hogy talán a körorvos úr inkább... Aztán kötélnak állt, fogta az erős pálinkát, töltött egy pohárral, s közölte: Tessék egy percig rajta hagyni, aztán lenyelni. Közben vette a fogót, megkopogtatta véle a fogat, egy pillanat, s a fog kint volt. Újra töltött: No kérem, ezzel tessék fertőtleníteni. – Hálálkodott a tanító úr, mire ő boldogan mondta: Húztam én már a Szentimrey

Gellért úrnak is, amikor a körorvos úr nem volt otthon és visszajöttek a hintóval Szepsiből. Az édesapám valóban a fél Cserehátnak húzta a fogát, ritka nap volt, hogy egy-két páciens ne lett volna nála. Persze mindenkinek ingyen, olykor egy-egy üveg pálinkát valamelyik gavallértól ha kapott. Mihelyt a tanító úr elkészönt, én is vettem fel a kabátot, majd édesanyámhoz fordulva zsebpénzt kértem. Ő keményen nézett rám, melyből kiéreztem az előbbi figyelmeztetésének ismétlését (hogy reggel gyónni kell menni). De az édesapám közbeszólt: Csak adjál neki, nem mehet most üres erszénnyel a cimborák közé!

Megkaptam a zsebpénzt, még csodálkoztam is, hogy a szokásostól eltérően, bőkezű volt az én takarékos édesanyám.

A Schwartz kocsmában már vártak a cimborák, itt éreztük magunkat a legjobban, mivel a falu végén volt, nem számított hát a dorbézolás. Inkább fizettük a magasabb árat a pálinkáért, melyet Schwartz állítólag azért adott drágábban, hogy a vasárnapi muzsikuskat rendez-

hesse. A zsidónak mészárszéke is volt, a levágott állatok belső részeit, melyeket nem tudott kimérni, a cigányok kapták a muzsikálásért. A társalgásra más lehetőség nem volt, a cigányzene pedig a kocsmába csalogatta a falu népét. Az utóbbi időben nagyon tetszettek nekem ezek a vasárnap délutánok. A litániáról kijövet a legények az utcai kapunál várták a lányokat, egy-egy mosollyal, kacsintással siettetve őket a táncba, kik még mentek haza átöltözni. A férfiak a litániáról egyenesen a kocsmába mentek. Mérté Schwatz a pálinkát, akinek nem volt pénze, hitelbe ivott. A ceruzát jól megnyomta, így aztán a telkek zsidó kézre vándoroltak – volt gazdájuk pedig Amerikába. Szólt a nóta az ivóban, a tornácon, az udvaron csoportokban. Leginkább az Amerikába menők búcsúzó nótáját dalolták összeölelkezve.

*Mikor kezdtem a hajóval utazni,
A nagy vihar akkor kezdett támadni.
A testemet a hullámok ringatják,
Odahaza magyar lányok siratják.*

A cigányok is kaptak egy-egy liter pálinkát. Eszeveszetten húzták a talpalávát. A szomszéd falvak legényei is átjártak a multságba, így a buzitai lányok válogathattak a gavallérokbán.

Átellenből a kastélykertből a Szentimrey nagyságosék magas filagóriájukból nézték a ropogós-dobogós táncot, tekintélyükkel varázsszerűen szinte erkölcsi fezt kényszerítve valamennyiünkre. Kisé mámorosan, de olyan boldogan roptuk a táncot, hogy szinte fájó volt hallani, amikor a kakastollasok olykor-olykor bejelentették, hogy tíz óra, vége a multságnak. Ilyenkor tizenöt percen belül csend lett a faluban, csak egy-egy szerelmespár halk csókja neszezett a kapuk mélyedéseiben. Nemhiába járta a szólásmondás: „Mind elbújtak a kiskakasok, mert megjöttek a kakastollasok.” Szerencsénkre aznap nem jöttek a kakastollasok, féltizenkettőig mulattunk. Még a kihágásnak számító csöndzavarásra sem adtunk semmit. Végigdaloltuk a falut a cimborákkal, mintegy búcsúzóul, és ez a dalolás igen-igen jólesett.

Éjfél után tértem nyugovóra, mély álomba merültem. Mire fölébredtem, az édesapám minden munkát elvégzett az állatok körül. Kicsit tartottam tőle, hogy szememre veti az esti dorbézolást, de az ő példás természete ezt nem engedte meg. Higgadtan közlé, hogy tegnap délután megígérte Balogéknak meg Kusnyéréknak, ha kijövünk a templomból, hazahordjuk a még kint levő krumplijukat. Igyekeztem kipucolni a csizmámat, s máris harangoztak a templomba. Szerencsémre az édesanyám sem dorgált meg, pedig ő gyakran hozakodott elő a tízparancsolat elleni vétséggel.

Ünneplőbe öltözve templomba mentünk, ahol gyónás, áldozás után Entzinger plébános úr szívbe markoló búcsúbeszéde nagy hatást gyakorolt rám. Elmerengtem, hogy épp most megyek el, amikor már úgy összemelegedtem legényesen a cimborákkal. Olyan boldogan mulattunk a lányokkal, kiknek megnyílni éreztem szívüket irányomba. Delejes erő hatotta át bensőmet egy-egy kacsintásukra. Mindent-mindent újraéltem, ami csak

most kezdett nekem kedvessé válni, a beszéd hatása alatt. Majd a plébános úr emelt hangon fordult felém: „István, fiatal testvérünk, te ifjúságod reménydús hajnalán veszel búcsút szüleidtől, kik ápoltak, neveltek, epedtek érted, és remegni fognak a sírig. Utaidon, az új hazában, sikeredben, avagy sikertelenségedben, az ő imájukhoz tedd hozzá a te jó cselekedeteidet, és akkor boldog leszel. Könnyű volt eddig szüleid mellett, de ezután a mindinkább rád leselkedő kísértésekkel magadnak kell megbirkóznod. Kísérjen Isten oltalma utaidon!” A szemem sem rebbent, merően néztem a semmibe gondolataim súlya alatt. Soha bele nem gondoltam így még az életbe. Mennyi ideig leledztem e szuggesztív merevségben, nem tudom. Édesapám érintése zökkentett vissza. A pap már elment, csak mi ültünk a padokban. Láttam édesanyám könnyeit, ha akkor a szüleim azt mondják nekem, maradj itthon, fiam, talán sohasem mentem volna Amerikába. De az élet ment a maga eleve elrendelt útján.

Hazaérve a templomból, gyorsan reggeliztünk, és igyekeztünk a szomszédok krumpliját hazaszállítani a mezőről. Csak a zsákok feldobálása zökkentett ki borongós hangulatomból, amikor is a szomszéd vezényelte a lendületet.

Este eljöttek a cimborák, édesanyám süteményt, pálinkát tett az asztalra. Átjött a sógor is a nénémmel. Olyan vidám hangulatot teremtettek, én is egész felszabadultan éreztem magam. Valószínűleg az alkohol hatására. Elbúcsúztunk a barátoktól, a sógorék is elmentek, pihenni tértünk.

Az édesapám utánam szólt, hogy csak aludjak reggel. Ő majd elvégzi az állatok, mert a következő éjszakákon úgysem lehet majd pihennem. Még órákat meditáltam az ágyamon, összevissza barangolt a gondolatom, amíg elaludtam.

Mikor kezdtem a hajóval utazni

Csodaszép októberi napsütésre ébredtem, gyorsan öltözködtem. Az édesapám a szekeret készítette, igyekeztem segíteni neki. Az üléseket raktuk fel, közben édesapám hangosan tervezgetett. Ide ül Gyurcsóné a lányával, meg Bodnár Jancsi, a másikra Serpenkó Józsi a feleségével, meg Szopkó Jancsi. Elöl a sógorod, te meg én. Ha tizenkettőkor indulunk, idejében az állomáson leszünk. Te csak menj, nézd át a tarisznyákat, nem felejtett-e ki belőle valamit édesanyád, amire szükség lesz. Becsomagoltam a borotvát és egyéb apró dolgokat a már teletömött két nagy tarisznyába. Az egyikre már vállra való zsineget varrt az én gondos édesanyám.

Kedvesen magyarázta, a mindenkori parancsoló hangnemét mellőzve, melyikben van a szalonna és a kenyér. A másikon zsírban sült pogácsa és kirántott hús, melyet előbb kell elfogyasztani. A pogácsa és a szalonna két hónapig sem romlik meg a csomagban. Közben jött a sógor és a húgom menetkészen. Bori, gyorsan tányérokat az asztalra, szólj apádnak is, búcsúebédhez ülünk.

Az édesapám töltött egy-egy pohárral mindenikünk számára, s emelte poharát: Isten éltesen és szerencsésen vissza-segítsen!... Közben édesanyám szertartásszerűen nyakunkba akasztotta az előre elkészítet zacskókkal az aranypénzt, mellé kicsi feszülettel s e szavakkal: Krisztus kínszenvedése erősítsen és oltalmazzon meg titeket minden bajtól. Hallgassa meg az Isten, felelte kórusban a család.

Ebéd után kihordtuk a tarisznyákat a szekérre. Megjöttek a többiek is, rokonok, szomszédok a búcsúztatásra. Édesapám töltögette a pálinkát. Szerencsekívánások között, meleg csókkal búcsúz-

tunk, mosolyogva bátorításként, ha már egyszer ez a világ rendje. Csak a jó édesanyám szemében csillant meg a könny, pedig én mindig őt ismertem a legerősebb szívűnek. Felszálltunk a szekérre, a lovak megindultak, a kapuból visszanéztem, édesanyám szemében még mindig ott csillogott a könny. Akkor éreztem és tudtam, hogy nekem még vissza kell jönnöm azt a könnyet letörölni. Megkondult a déli harangszó, egy órákor kell szálltunk vonatra.. Ezernyolcszázkilencvenkilenc október tizenhetedikén elhagytam szülőfalumat.

A csécsi állomáson, mivel a lovak nagyon félnek a gőzöstől, édesapám könnyes szemmel elbúcsúzott, ígérve, hogy imáiba foglalva Isten oltalmába ajánl minket mindenkor, majd elhajtatott.

Pár perc múlva befutott a gőzös. Felszálltunk az üres kupéba, de én – mivel még soha nem utaztam vonaton – csak botorkáltam a többiek után, szégyenérzettel a szívemben. Eszembe jutott, hányszor kérleltem édesanyámékat, mért nem megyünk vonattal Kassára vásárol-

ni? Talán olcsóbban vehetnénk, mint a zsidónál. Ők azonban mindig elodázták, mondva, a zsidónak is élni kell! Kattogva siklott a vonat a vaspályán, monoton hangja meg a pálinka álomba ringatta a sógorékat, én meg Gyurcsó Erzsikével, aki egy évvel volt fiatalabb nálam, az egyik ablakhoz ültünk. Néztük-néztük szülőfalunkat, ahová annyi szép gyermekkorai emlékünkhöz kötött. Nem bírtunk elválni tőle, hiszen ott álmodtunk a boldogságról, s ott domborulnak őseink sírjai. Csak ültünk szótlanul, nem akartuk ezt a boldogan-boldogtalan érzést megzavarni egymás lelkében.

Nagyida alatt északnak fordult a gőzös, Buzita végleg eltűnt a szemünk elől. Ekkor vettem észre, hogy Erzsikének könnyes a szeme. Jómagam is könnyekkel küszködtem, ugyancsak uralkodnom kellett magamon. Esengve szóltam Erzsikéhez: Ha édesanyád nem jönne most velünk, én akkor is megvédenélek minden bajtól téged. Rám emelte dióbarna szemét, melyből az együttérzés melege sugárzott. Megfogtam a kezét, olyan jó

volt az együvé tartozás tudata – az édes szülőföldről való elszakadás pillanatában némileg enyhítette lelkünk fájdalmát. Most kezdtem érezni, hogy amíg otthon voltam, minden gond az édes szüleimé volt, óvtak, irányítottak. Őutánuk pedig Erzsikét éreztem igazán a lelkemhez közel. Átfutott rajtam, miért is nem vittem el gyakrabban táncba, amíg otthon voltunk. Igaz, édesanyám szinte parancsba adta, hogy a sógor húgát, az én húgomat meg a szomszédék Katikáját nehogy állva hagyjam, ha ráhúzza a cigány!

Amikor megérkezünk, biztosan várni fog édesapád titeket, szólottam újra. Megtörölte szemét, és megkönnyebbülve közölte, hogy úgy írta az édesapja, Detroitban vett lakást, és a legszükségesebb dolgokkal be is rendezte.

Ugye, eljössz hozzánk, egyenesen a hajóról. Igazán jólesett ez a meghívás, de kénytelen voltam közölni vele, hogy a sógor Csepej Andrással lelevelezte, hogy Clevelandbe, a régi munkahelyre megyek vele. Ott várnak rám, de igyekezni fogok mielőbb felkeresni téged.

A címet akarta leírni, az anyjához indult, de látván, hogy szunyókálnak, mosolyogva, ujját szája elé illesztve ült hozzám vissza. Én félve átöleltem, és egy édes meleg csóktól felszabadultan, egymáshoz simulva hosszan beszélgettünk mindenféléről.

A nemsokára belépő kalauz közölte, Kassa következik. Gyorsan felkeltegettük az alvókat, tarisznyáinkat összehajtottuk, és leszálltunk a vonatról.

No, ez lesz a mi vonatunk, itt van a felirat, Oderberg. De csak másfél óra múlva indul. Hej, de jó lett volna megnézni a várost, sóhajtottam. Semmi akadály, mondta a sógor, a többiek vigyáznak a csomagra, ti pedig jöjjetek. Erzsike anyja utánunk szólt, nehogy lekéssétek a vonatot. Gyors lépésben indultunk a sógor után, keresztül a ligeten, majd egy egyenes utca végén a nagy templomhoz értünk. Hogy milyen szép, csuda nagy házak, meg ez a gyönyörű, óriási templom! A templom mellett meg egy nagy harangtorony. Följebb, középen egy hatalmas épület. Ez a színház, mondta a só-

gor, ebben játszanak a színtársulatok. Majd egy kis gőzös húzott maga után két kupét pöfögve. Ez a városi személyvasút, ezernyolcszázkilencvenháromig ló húzta, csak öt éve vontatja ez a kis gőzös. Clevelandben pedig, ahová megyünk, a kupékat villamos erő húzza. Bementünk a székesegyházba, hogy milyen szép színes az ablaka, és milyen óriási magas belül is. A sógor elmesélte, hogy a templom nagyobbik tornyán az óraszerkezet a nagy földrengés idején a lengés következtében ötöt ütött, akkor összedőlt vagy harminc ház is. A Mátyás-torony délnyugati szegélyén pedig a legenda szerint a mester a vízlevezető figurák, sárkányok, szörnyek, oroszlánok közé megmintázta és beállította a saját részeges feleségét is. Azóta a víz az ő száján ömlik, ha esik az eső. Felül, a színtársulat házán magasan áll a Szent Szűz több szoborral körülvéve, annak emlékére, hogy ott mártírokat végeztek ki. Ott fejezték le Czelder Orbánt is, Rákóczi kuruc ezredesét.

A sógor visszaindulást vezényelt, sietünk az állomásra. A többiek már felrak-

ták csomagjainkat, beszálltunk, a gőzös nemsokára indult. Erzsike mesélni kezdte édesanyjának, mi mindent látott és hallott. Erzsike anyja csodálkozva kérdezte a sógort, honnan tudja mindezeket. Itt voltam katona Kassán, felelte, egyik vasárnap délután kivezetett a hadnagyunk a városba, s előadta nekünk a város történelmét. Akkor tudtam meg azt is, hogy a földrengés ezernyolcszázharmincnégyben Erdélytől jött fölfelé, egész Abaújt érintve vonult Galícia irányába. A templom akkor még csak harminchétféves volt, de úgy megrongálódott, hogy javítani kellett. Az az évszám van az ajtó fölé vésve. Harmadszor megyek Amerikába, de én ezeket még sosem hallottam, pedig a számot mindig olvastam az ajtó fölött, mondja Serpenkó Józsi.

A vonat már jól bent zakatolt velünk a hegyek között, mikor jött a kalauz. Valamennyien előkotortuk a zsebünkből a már elkészített aranypénzt, a kalauz zsebre vágta, ment tovább. Mit sem törődve semmivel, a sógorék mindhárman pipára gyújtottak. Olyan füstölést ren-

deztek, szinte vágni lehetett a füstöt. Megtelt még Kassán a kupé, nem nagyon lehetett helyet cserélgetni. Erzsikével mi az ablakhoz húzódtunk, azt persze nem tudtuk, hogy az ablakot le is lehet húzni, amíg Bodnár Jancsi meg nem mutatta nekünk.

Sötétedni kezdett, Serpenkó Józsi előhúzott egy üveg pálinkát, sorra kínálta mindegyikünket. Mi Erzsikével tiltakoztunk. Sebaj, mondta Szopkó Jancsi, több marad nekünk. Ittak, mesélték az első amerikai útjukat, a másodikat, meg hogy ki meddig akar kint maradni. Pipáztak, ittak, beszélgettek a sötét kupéban. A két aszszony is bekapcsolódott a tereferébe, csak mi ketten Erzsikével hallgattunk, titkon egymás kezét szorongatva. Aztán lassan-lassan kis csoportunkat hatalmába kerítette az álom...

Zsolna! Pozsony felé átszállás!, hallottam a kalauz harsány kiáltását álmon át. Majd Serpenkó Mari néni mondta csöndesen a férjének, hogy nemsokára le kell szállni. Még több mint száz kilométer, aludjatok, válaszolta álmos

dudrogással a férje. Közben Erzsike anyja halkan suttogott Mari nénivel. Erzsike feje a vállamon, keze a kezemben, aludt boldogan. Már az állomásra futott a vonat, a gyér fényű gázlámpák ránk világítottak, már nem is figyeltem az asszonyok pusmogására. Boldogító érzés kerített hatalmába, mindenki előtt szerettem volna megölelni Erzsikét, és belekiáltani a világba, hogy boldogok vagyunk, és milyen jó élni.

Tíz perc után, elhagyva a kivilágított állomást, az októberi ködös éjszaka vak-sötétje borult ránk. Erzsike anyjáék is elhallgattak, álomba szenderültek. Fejemet Erzsike arca elé hajtva, egy hosszú meleg csókban enyhítettük hazánkat sirató, hontalanságra ítélt ifjú lelkünk bánatát. Némán meditáltam édesapám szavain: Isten a legnagyobb bánatot is öröme fordítja annál, aki őt el nem hagyja...

Aztán szinte észrevétlenül befutotunk Oderbergbe. A kalauz figyelmeztetett, hogy amennyiben nincs útlevelünk, biztosabb, ha egy kicsit várunk, és úgy

szállunk át a másik vonatra. Mert itt szoktak igazoltatni.

A sógor Bodnár Jancsival kiszálltak kémszemlére, s kis idő múlva jöttek, mehetünk. A szerelvény hátulján egy vagon utáni kupéba szállított az új kalauz. Lehelyezkedtünk a padokra, itt már volt egy gyertya világította lámpás is. Elő a két aranyat, mondta Bodnár Jancsi. Összeraktuk a markába a pénzt, jött fel a kalauz, pillanatnyi ancig-vancig után átvette az aranyakat, megveregette Jancsi vállát és elköszönt. Most Serpenkóné került az ablakhoz, mellette az Erzsike anyja, majd Erzsike és én. Szemben a négy férfi ült. A kalauz annyi vándort szedett össze, hogy alig fértünk a kupéba. Ennek az volt az előnye, hogy a fűtetlen kupét bemelegítette a sokaság. Akadt közöttük darócnadrágos, sárga nadrágos, fehér gatyás, mindenféle náció. A vonat elindult, menet közben összeigazodott a társaság. Akinek nem volt helye, az a padlózatra telepedett. Majd később elcsendesedvén, mindenki igyekezett álomba ringatni magát. Erzsikével szótlantul ültünk egymás

mellett, csak a szívünk beszélt. Az édesanya hátradőlve kereste az alvás nyugalját, a többiek is hasonlóan cselekedtek. Erzsike is vállamra hajtotta fejét, és én olyan boldognak éreztem magam az édes teher alatt, hogy e delejes vonzásban én is elszenderültem.

Arra ébredtem, hogy Szopkó Jancsi lépdeli át a tarisznyákat, s a többiek is ébredeznek. A ködös időt nehezen törte át a virradat. Kijárási, egymásra várás a szükséghely ajtaja előtt. Mi nyolcan birtokolva a két padot, külön birodalmat képeltünk. Kezdtük előszedni az elemózsiát, reggelihez készülődve. Bodnár Jancsi előhúzott egy üveg pálinkát. Kínálta az asszonyokat, Erzsikét, ők szabódtak, így felém nyújtotta: Húzd csak meg, öcskös, aki az udvarlást tudja, annak a pálinkát is meg kell tudni inni. Nehogy újabb megjegyzést tegyen ránk, inkább kortyoltam egyet. Ők is jót húztak az üvegből és enni kezdtek. Úgy szerettem volna megkínálni Erzsikét az édesanyám sütötte kirántott hússal, de szégyenkeztem a többiek előtt. Az egész kupében mindenki ro-

pogtatott és iszogatott. Bodnár Jancsi előhúzta újra az üveget, de most már a férfiakon kezdte a kínálgatást. Az asszonyok is előhúztak egy üveg vizet. Eszembe jutott édesanyám citromos teája, gyorsan kivettem a zsákból, mielőtt Erzsike még vizet ivott volna. Megkínáltam, s ajkát törölve szinte örömpesve mondta: Köszönöm, Pista, még ilyen jót sosem ittam. Kínáltam az édesanyjáékat is, ők szabódtak, de Erzsike rájuk szólt: Kóstolják csak meg, milyen jó! Kicsit ittak, dicsérték, majd egymás között azt mondták: Mi is csinálhattunk volna bizony ilyen jó citromos teát, de a nagy készülődésben kiment a fejünkből. A hosszas eszem-iszom után a négy férfi pipára gyújtott, amit a többi dohányzó utas is követett. Hamarosan ablakot nyitottunk, mert már fulladozni kezdtünk. A pálinka is felszabadította a gondolatokat, micsoda babiloni hangzavar lett a kupéban! Minden nációnál volt pálinka.

Erzsike anyja megkérdezte, mikor érünk a vízhez. Hétszáz kilométer körül az út, ha Danckának megyünk, ha pedig

Frankfurton át a Pomeráni-öbölbe, akkor valamivel több. De onnan meg rövidebb a tengeri út. A kassai vonatból ha jobbra szállunk ki, az első vágányról Frankfurtba, a másodikról Danckába megy a vonat. Este tíz óra tájban leszünk ott, ha Isten is úgy akarja, magyarázta Bodnár Jancsi, aki négyszer volt már Amerikában.

Majd a kalauzok keresetére tértek, Szopkó Jancsi tudálékosan adta elő: Üzlet az egész világ! Mikor először utaztam, csak a vagon volt a végén, abba raktak minket a kalauzok. Most már egy kocsis is van utána tele néppel. A kutya se néz ránk, ők meg aztán megosztóznak a pénzen a feletteseikkel. Majd ha kiszállunk Danckában, akkor látjátok meg, mennyien szállnak le a babakocsiról. Mi az a babakocsi?, kérdezte Erzsike, megszakítva Szopkó beszédje fonalát. A babakocsi az, amelyikben még deszkaülés sincs. Egy lyuk, kivágva a sarokban, ott végzi a dolgát mindenki. Most a kalauz oda csak a kistarisznyásokat rakja. Még egymás nyakából is ellopják a pénzt. – A

pénzt azt ellopják, de a tetűket megosztják, toldotta meg Bodnár Jancsi. – No de azért itt is kaphatunk egy-két vendéget a nadrágszárba, csak ne bízzuk úgy el magunkat, mondta Serpenkó Józsi.

A férfiak a vetésforgóra terelték a szót, a két asszony is másról beszélgett. Erzsike ceruzát, papírt vett elő, és leírta a detroiti címüket, melyet a nyakamba viselt zacskóba helyezett az édesanyámtól kapott erekleve mellé... Egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy új témáról folyik a szó, és a két asszony is odafülelt: Az úgy volt, mondta Szopkó Jancsi, mind a ketten be voltak rúgva, Drótár is, meg Boszák is. Mentek haza a sötétben, és a pap háza előtt összeverekedtek. A pap kiment, ismeritek az Entzinger tisztelendő urat, milyen katonás természetű. A nádbottal jól elverte őket, Galajda meg a sötétben kihallgatta. Másnap a hír szétment a faluban, este a kocsmában nevették őket. Mikor beittak, akkor elindultak megölni a papot. Drótár ment be, Boszák kint maradt, de nem győzte várni, ment be ő is. Amikor belép,

a pap rákiált, oda a sarokba te is, és a puska csöve meredt rájuk. A pap előbb kibeszéltetett velük mindent, és amikor meggyóntak, akkor penitenciaként megadta nekik az alternatívát: Azonnal a csendőrségre, vagy még a sötét leple alatt örökre elhagyni a falut. Az utóbbit választották. – A pálinka csinál minden rosszat, mondta Mari néni. – A jóból is megárt a sok, bizonygatták valamenyenien...

Majd a kivetett kőkoporsó története következett. Bodnár Jancsi szerint az illető olyan ember volt, aki mindennel üzérkedett, és hogy mielőbb be tudja csapni az embereket, hamisan esküdözött. Az volt a szavajárása, hogy „a föld vessen ki, ha nem igaz”. De igazat sose mondott. Amikor meghalt, kivetette a föld. Akkor vaskoporsóba tették, újra kivetette. Utána tették kőkoporsóba, és a következő reggelre ott volt, ahol van, a temetőszáncon. Megszeppenve hallgattuk Erzsikével a sok rémtörténetet.

Köd ereszkedett le, siettetve az estét. Újra evéshez kezdtünk, hogy még vilá-

goson befejezhessük. Evés után megint pipára gyújtottak, és megindult a további beszélgetés. Most a falusi verekedésekre került sor. Szinte alig volt a környéken olyan falu, amelyben ne öltek volna meg valakit a legények a virtuskodó bicskázások közben. A legnagyobb verekedők a szomszédos Makrancon éltek. 1898 húsvét másodnapján olyan verekedés volt ott, hogy a harangok már mind szóltak, még a falun kívül levő szalmakazlak között is kergették egymást. Két halott lett, és tizennyolcan kaptak szúrást. Elmondták, hogy amikor a sorozásra mentek Szepsibe, karókkal várták a makranciak a községükön átvonuló sorköteleseket. Nemhiába járta a mondás: Akit Perényben ki nem nevettek, Buzitán meg nem loptak, Makrancon meg nem vertek, az bú nélkül élheti a világát! Ugyanis a perényiek szerették a szép lovat, kocsit, szerszámot. Akinek szegényesebb fogata volt, azt lenézték. Buzitán pedig a Schwartz kocsmáros neje bizonyos kleptomániában szenvedett, és a náluk megszálló vendégek kocsijáról minden moz-

díthatót ellopott, s azokat a kassai őszeres rokonánál értékesítette.

Este tíz óra körül Danckába érkezünk. Fogtuk a tarisznyáinkat és bementünk az indóházba. A sógor Bodnár Jancsival a feliratokat böngészte, mi pedig letelepedtünk a lócákra. Kis idő múlva közlik nagy örömmel, micsoda szerencsénk van, délelőtt tízkor indul a teher-, délután kettőkor a személyhajó.

Serpenkó közli, ő az asszonyokkal megy a személyhajón. A másik három férfi pedig úgy határozott, hogy korán ki-megyünk a hajóállomásra, és megtudjuk, nem lehetne-e a teherhajóval utazni.

Magamban arra gondoltam, csak ne volna rajta hely, hogy Erzsikével utazhassam a személyhajón. Tarisznyáinkat összekötve a lábunk elé helyeztük, a sógorék pedig a söntésbe mentek. Kis idő múlva mindegyikünknek egy-egy pohár habos sört hoztak, igyuk meg, mert ez a száraz koztra orvosság. Az asszonyok elébb szabódtak, de aztán megállapították, hogy valóban jó. A nagy indóházban vagy húszan lehattunk, körben a pado-

kon kényelmesen letelepedve. Elővettük az ennivalót, a sör föloldotta a gyomrunkat, lakmároztunk. Bodnár Jancsi megjegyezte, hogy a hajóindulás előtt máskor tele volt az indóház vándornéppel. A csaposné szerint tizenkét kocsmá a hajóállomáson éjjel is nyitva van, a legtöbben inkább ott gyülekeznek. Hajnalban mi is átmegyünk oda, addig mindenki szundítson egyet, itt több hely van, mint a vonaton.

A három férfi a lócára dőlve pár perc múlva horkolni kezdett. A két asszony ülve szunyókált. Én Erzsikével halkan beszélgettem, és vigyáztunk a tarisznyákra. Éjfél tájban Serpenkó Józsi felriadt, fájlalta szörnyen a fogát, sziszegve járkált; felébredt a felesége is, és dorgálta Serpenkót, hagyja pihenni a többieket, vigyázzon inkább a csomagokra: Hadd aludjon a két fiatal is egy kicsit. Hajnalig kibírod ezt a kis huzatot, és akkor úgyis megyünk tovább.

Hajnalban keltettek fel minket. Gyorsan szedtük a tarisznyáinkat, és követtük a tapasztaltabbakat. Jó hosszút gyalogol-

tunk az ébredező városon át, amíg a kikötőbe értünk. Az egyik matrózkocsmában telepedtünk le, Bodnár Jancsi ancigvancigolt a csaposnéval, és pár perc múlva hozta a meleg kávét, még a kifli is majdnem meleg volt. A csapon megtöltöttük az üvegeinket vízzel, a négy férfi elment, mi maradtunk. Egy óra múlva jöttek vissza és újságolták, Serpenkó Józsi megvette a négy hajójegyet, mi pedig marhákat etetünk majd a teherhajón, pontosabban ötven tehenet, ötven pónilovat és száz darab juhot. Másfél óra múlva indulunk.

Elszomorodtunk mind a ketten Erzsikével, de annak reményében, hogy Amerikában újra találkozunk, vonzalmunk csak erősödött. Igyekeztünk palástolni belső fájdalmunkat. Szedtük a tarisznyáinkat, közben Erzsike anyja megjegyezte: Lemegyünk mi is a hajóhoz. Vagy kétszáz métert gyalogoltunk, talán húsz hajó is állt a kikötőben. Bodnár Jancsi egy kockás sapkás, lovaglónadrágos úrral pusmogott, majd intett, vigyük be a tarisznyáinkat. Egy szűk kabinba veze-

tett, be sem fértünk egyszerre mind, négy ágy egymás felett, dohos, poros szalmával. Rádobáltuk a tarisznyáinkat. Az üvegeket szedjétek elő, mondta Szopkó Jancsi. Siettem közölni, hogy már én megtöltöttem őket. Nevettek, vizet ihatunk a tengerből is! Mentünk ki vissza Erzsikéhez. Közöltem velük, milyen az elszállásolás. Nekünk talán különb lesz?, szólt közbe Serpenkó Józsi. Még szalma sem lesz alattunk, kemény fekhely, két hétig, mint a raboknak. Az óra az épületen fél tízet mutatott, félóra múlva indulás. Mi is a sógorék után léptünk Erzsikével, levelet vásároltunk, és azonnal meg is írtuk. Erzsike a barátnőjének, én a szüleimnek: „Drága jó szüleim. Danckából 1899. okt. 19-én 10 órakor együtt a sógorral, Bodnár és Szopkó Jancsival, élőállatokat szállító hajóval, míg Serpenkóék és Gyuresó Erzsikéék személyhajóval indulunk. Mindenkit csókol Pista.” Bedobtuk a leveleket a postaládába, éppen jöttek a sógorék is, halkonzerveket és pálinkát vásároltak. Megszólalt a hajókürt, meleg kézszorítással, szerencse-

kívánságok között búcsúztak a sógorék, én maradtam utoljára. Kezet ráztunk Serpenkóékkal, az Erzsike anyját kértem, vigyázzon Erzsikére, mire ő megcsókolt, mintha a fia lennék. Erzsikéhez érve, szerencsés utazást és boldog viszontlátást kívántam, mire ő, talán az anyja által kapott csóktól felbátorodva, anyja és ismerősei előtt életének legszerelmesebb csókjával tüntetett ki. Fölmentünk a fedélzetre, a hajó elindult, ők a partról intettek. Erzsike kérlelő, harsány hangja hasította át a levegőt: Pista, írjál...! Én pedig csak néztem-néztem, amíg a ködben el nem tűnt Európa a szemem elől. De Erzsikét mint fénylő csillagot továbbra is ragyogni láttam lelki szemeim előtt.

Mire én lementem a kabinba, akkorra a sógorék kitakarítottak. Friss szénát raktak az ágyakba, kiszellőztettek. Kissé otthonosabb lett, mint amikor először megláttam...

Kis idő múlva jött a bricsesznadrágos úr, a sógorék ancig-vancigoltak vele, majd Bodnár Jancsival távozott. A sógor azt mondta, ad valami ócska ruhát, csak

nem tesszük tönkre a magunkét a sok jószág között! Bodnár rövidesen hozta is a matrózöltönyöket, három nadrágot, két zubbonyt és három sapkát a négy embernek, ráadásul mind csupa pizok! Kiráztuk őket, a sógor Bodnár Jancsival beöltöztek, nekem csak nadrág meg sapka maradt. Szopkó Jancsi meg én hordtuk fel a hajófenékről a szénát. Oldoztuk szét a szénabálákat és kisebb adagokban dobáltuk az állatok fölé a vályúba, ahol a sógor Bodnár Jancsival rázták szét az etetőben, hogy valamennyi állat ehessen. A legkönnyebb volt az itatás, csak a csapot kellett megengedni. Következtek a pónilovak, velük már egész könnyű dolgunk volt. Nem kapkodták úgy az eleséget, mint a tehenek, nem törtek egymás ellen. A legkönnyebb a juhokat volt meg-etetni. Közvetlenül a bejárathoz volt szerelve a hatalmas kecskelábas sűrű rács, abban jártunk végig a szénával. Alatta vályú, abba öntögettük a zabot, és aztán vizet eresztettünk.

Bricsesznadrágos gazdánk mindenütt ellenőrizte az etetést-itatást. Utána meg-

mutatta, hogyan kell bekapcsolni a ventilátort, ha nagyon meleg van, s ki kell cserélni a levegőt. Majd elvezetett a zuhanyozóba, ahol kedvünkre megfürdhattünk. Nagyon élveztem a fürdözést, ezért csak később mentem a kabinba. Ott a sógorék tájékoztattak a bricseszadrágos gazdánk intézkedéseiről. Az állatoknak holnap reggel hatkor a ma etetett mennyiségnek csak a felét kell adni, és este hatkor a másik felét. Szolgálatot kell tartani, kihúzatni kétóránként a rossz levegőt, és vigyázni, hogy valamelyik állat a kötelékébe ne csavarodjon.

Az időt úgy osztottuk be, hogy mind-egyikünk kipihenhesse magát. Este hat-tól kilencig te, tizenkettőig én, éjfél után háromig Szopkó Jancsi, és ő Bodnár Jancsit költi. Reggel hatkor valamennyien kelünk etetni, utána a három pipás rágyújt, majd aludni térnek.

Én pedig, mint egy öreg katona, szolgálatba léptem. Jártam a lovakhoz, juhokhoz, de főleg a szarvasmarhákra kellett nagyon ügyelni. Kezdték lefeküdni, a hely szűk volt, a mellette levő a töb-

bi tehén nyomása következtében kénytelen volt átugrani a fekvő tehenet. Még szerencse, hogy nem láncra voltak kötve, így csak meghúztam a kötés kis végét, átkötöttem és maradtak az új helyeiken. Bekapcsoltam a ventillátort, pár perc alatt kihúzta az elhasznált levegőt.

Amikor csendesség lett, elábrándoztam Erzsikéről, jólesett magamra maradni a gondolataimmal. Órát egyikünk sem hozott magával, mivel Amerikában olcsóbban lehet venni, az időt az ösztöneink határozták meg, melynek mutatója a lelkiismeret volt... Ábrándozásom közben elszaladt az idő. Egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy a gazdánk beszólt valamit. Láttam, hogy nem értem, elővette az óráját, s mutatott rám meg az órára. Odamentem, nézem, éjfél van, mutattam neki az órán, hogy hattól vagyok fenn. Niksz gut, mondta, és sietett a kabinba. Felkeltette a sógort, addigra én is odaértem. A sógor rám nézett: Ez itt cvancigol nekem, miért nem költöttem fel? Mondtam, nincs óráim, így nem tudtam az időt. Erre a gazda, mintha értette volna a sza-

vainkat, kivette a zsebóráját, és a falban levő szögre akasztotta. Valamit még mondott a sógornak, és elment. A sógor elmagyarázza, hogy engem megdicsért, és meghagyta, hogy ne keltsenek reggel az etetéshez, hagyjanak aludni. Ő kiment az állatokhoz, én pedig elővettem a tarisznyát, és hogy el ne romoljon, megetttem a még meglévő, édesanyám csomagolta kirántott húst. Jót ittam rá a kikötőből hozott vízből. Felmásztam a számomra hagyott, legmagasabban lévő fekvőhelyemre. A szénai lát hazai nyári emlékekkel borított be. Betakaróztam az otthoni pokróccal. Hazagondoltam, meg Erzsikére. Imádkozni kezdtem, s az imával egyetemben beleringatott a hajó az álmok birodalmába.

Beszélgetésre ébredtem, a sógor Szopkó Jancsival pipázgatott. Az órára tekintettem, kettőt mutatott. Rám szóltak, aludjak még! Ilyen füstben, mondtam, de közben arra gondoltam, hogyan is tudtam ilyen jóízűen majd tizenhárom órát aludni. Kimentem, lezuhanyoztam, majd hozzákezdtem a reggelit és az ebé-

det egyszerre letudni. Az édesanyám sü-
tötte pogácsát fogyasztottam boldogan.
Közben a sógor az újabban készített szol-
gálati sorrendet ismertette. Egy üveget
vett fel a kisasztal alól: Sör, a gazda ho-
zott mindegyikünknek egy flaskával.
Elémbe tette. Jót húztam belőle, a zsíros
tepertős pogácsára jólesett. Befejeztem
az evést, indultam fel a fedélzetre. Néz-
tem körös-körül, de nem láttam semmit,
csak tengert, ameddig a szem ellát. Sirá-
lyok kísérték a hajót, egy-egy nagy hal is
felbukkant néha. Elgondolkoztam, én Is-
tenem, merre van a magyar hazám?
Ugyan mit csinálnak a drága jó szüleim,
testvéreim? Majd Erzsikére gondoltam,
pásztáztam az egész látóhatárt, vajon
nem látom-e a hajót, amelyen utaznak.
Képzeletembe idéztem, amint a danckai
kikötőből fájján integetett, s azt kiáltot-
ta: „Pista, írjál!”

Bementem a kabinba, beöltözködtünk
a matrózruhákba, kezdődött az etetés. Én
vállaltam a vályúban való sétálást a tehe-
nek előtt, míg a többiek – újítást kezdve
– zsákba dugták a szénát, úgy dobálták át

nekem az állatok fölött, elkerülve ezzel, hogy az éhes tehének szarvaikkal csápoljanak, egymásnak essenek. Én pedig a zsákból fokozatosan elosztottam nekik. Tetszett a gazdánknak a leleményesség, mosolyogva mondta: „Gut, Hungária.” Majd zabot kaptak, aztán vizet. Ezután a lovak és a juhok következtek. Kezdtünk beleszokni a mindennapi teendőnkbe. Úgy gondoztuk őket, mintha a mieink lettek volna, én különösen hozzájuk szoktam, megszerettem őket, főleg a pónilovakat. Ha szolgálatban voltam, hogy az idő jobban teljen, fogtam egy üres zsákot, és pucolgattam őket. A német gazdánk, amikor ellenőrzésre jött, meglepődve nézett rám, s olykor ha összeakadt a szemünk, csak annyit mondott: „Gut, Hungária”, és ment tovább.

Már az ötödik napon hajóztunk, minden délben hozott a gazda fejenként egy-egy üveg sört. Úgy éreztem, vérré válik bennem. A sógoréknak elfogyott a pálinkájuk, pipáztak naphosszat, olyan lett a kabinjuk, mint egy szalonnafüstölő. A hatodik napon elkezdtek panaszkodni,

hogy émelyeg a gyomruk. Mondom nekik, a sok dohányfüsttől. Szopkó Jancsi ellenkezett, őszerinte hiányzik a pálinka, az a baj. Az ám, igyekezett a sógor és Bodnár Jancsi is bizonyítani, a pálinka ilyenkor kész orvosság. Már-már tévhitbe ejtettek a győzködésükkel. Én sok időt töltöttem a fedélzeten, a tiszta levegőn, a pálinkát is csak unszolásukra kósoltam meg Amíg ők a szalonnára rá sem tudtak nézni, én jó nagy kuszkákat szűrtem a bicska hegyére. Én édes álomban ringtam, ők meg aludni sem tudtak, már a dohányzás sem kívánczolt nekik.

Így ment ez vagy három nap, a következő éjjel nem jöttek váltani. Mentem be a kabinba, valamennyien aludtak! Úgy gondoltam, nem költöm fel őket, eddig a hányinger miatt nem aludtak, hátha átmegy rajtuk a betegség! Különben is szerettem elmerengeni: a múlttól s közös jövőnkéről Erzsikével. Hajnal felé jött a német gazdánk, megpillantott, gesztikulált, beszélt, sejtettem, azt kérdi, miért én vagyok fenn még mindig. Igyekeztem én is a némák nyelvén a gyomromat lengetni,

hányingert mutogatni, megértetni, hogy betegek. Intett, hogy kövessem, bementünk a kabinba, aludtak. Szopkó Jancsi még horkolt is. Tudta a német is, hogy pár nappal ezelőtt elérte őket a tengeri betegség. Rám mutatott, aztán az ágyra, kezére hajtotta fejét, utána magára mutatott és kifelé. Értettem a mutogatásból, hogy ő fenn lesz és én pihenjek csak le. Lefeküdtem, azonnal elaludtam, reggel hatkor csöndesen megmozgatott, kipatantam az ágyból. Mentünk az állatokat etetni, mire virradni kezdett, készek voltunk.

Megmosakodtam, leszeltem egy körül karajt a hazai nagy kenyérből, rá egy jókora darab szalonnát. A német gazda csak ámult, hogyan repítettem a bicska hegyével a számba a szalonnát. Mosolygott, elment, kis idő múlva öt üveg sört hozott, négyet az asztalra tett, egyet fölbontott, s felém nyújtotta. Újra csak vérré vált bennem a szalonnát föloldó sör.

Kimentem az állatokhoz. Nyugodtan pihentek, már nem estek egymásnak szarvaikkal a tehenek sem, nem kellett

rájuk úgy ügyelni, mint az első napokon. Visszamentem a kabinba, éppen ébredezett a beteg társaság. Szopkó Jancsi, látva a söröket az asztalon, csodálkozva fordult a többiekhez: Hát mi nem ittuk meg a sörünket sem? Persze, azt gondolta, hogy még csak tegnap van. Figyelmeztettem őket, hogy már másnap tíz óra van. Megszeppenve kérdezték, miért nem költöttem fel őket? Elmondtam nekik, hogy a gazdával felváltva vigyázunk. Ő kérte, hagyjalak titeket aludni. No, a következő éjjel mi leszünk fenn, fogadkoztak mindhárman. Enni kezdtek, itták a söröket, közben elbeszéltek, előbbi útjaikon hányadik napon kezdődött és meddig tartott a tengeri betegség. Beosztották az éjszakai szolgálatot, engem kihagytak az éjjelezésből. Kimentem a fedélzetre, esni kezdett, visszakényszerültem a kabinba. Végtelenül csodálkoztam, hogy egyikük sem gyújtott még pipára. De ahogy múltott a tengeri betegségük, újra a pipa mellől mondták a maguk igazát. A gyakorlatban ritkán használták az eszüket, inkább az ösztöneikre hagyat-

koztak. Pedig mindhárman huszonöt
éven felül voltak már.

Cleveland: Új-Cserehát

A gazdával megegyeztünk, hogy segítünk az állatok kirakodásánál, fejenként tíz dollár kell a vonatra Clevelandig. A gazda azt mondta, néhány nap múlva kikötünk. Az éjszaka igen jól aludtam, ha az idő engedte, sokat tartózkodtam a fedélzeten. Néztem szét mindenfelé, nem pillantom-e meg valahol az Erzsikéék hajóját. A tizenegyedik napon szép tiszta idő volt. Feljött a gazda és távcsővel kémlelt előre. Először azt hittem, puskát hoz és azzal akarja kergetni a tengeri sirályokat. Egyszer csak ujjongva hozta a távcsövet, és mutogatott, nézzek bele. Néztem feljebb-lejebb, s valóban, már látni lehetett a kikötőt. Lementünk és közöltük a többiekkel, hogy az este kikötünk. Az alkonnyal egyszerre értünk Philadelphiába.

A gazda elment szállítóeszközökért és emberekért, meghagyva, reggel etessünk meg korábban. A fedélzetről néztem a hajók homályba vesző hosszú sorát. Elgondoltam, milyen jó lenne találkozni Erzsikével. Visszamentem a kabinba, a sógorék éppen róluk beszéltek. Nekik a német azt mondta, hogy a személyhajó New Yorkban köt ki, így Erzsikével aligha találkozunk. Lesújtóan hatott rám a hír, de elhatároztam, írok neki és felkeresem.

Az éjszaka pontosan váltottuk egymást, reggel megetettünk, mire a gazda megjött az embereivel, már minden rendben volt. Először a juhokat tereltük a négy kocsiba. Megfogtam a nagy kost, húztam le magam után, a többi követte. Nagyon tetszett a németnek, ő még ezt eddig nem látta. A pónilovak egy részét kocsira tettük, míg a többieket a fogatolt kocsi után kötöztük. A tehenekkel volt a legtöbb baj most is. Ötösével egy-egy hajcsár részére összekötve vezették el őket.

Amikor lemosakodtunk, a gazda behívott a kabinjába, gavallérosan pálinkát

töltött és kifizetett bennünket. Elbúcsúztunk, majd siettünk a vasútállomásra. Megvettük a jegyet, a sógorék ráadásnak egy üveg pálinkát, és felszálltunk, elhelyezkedve a ruganyos bőrüléseken. A többiek szavaiból kiderült, hogy eddig még nem volt ilyen szerencsés utazásuk, mintha a hajó is, a vonat is mindenütt csak ránk várt volna. Lakmározni kezdtünk, a férfiak megbontották az üveget, egyet-kettőt én is nyeltem belőle, nagyon erős volt. Elpakoltuk a tarisznyákat, a sógorék rágyújtottak, én pedig haza gondoltam, majd Erzsikére, és mélyen elaludtam.

A sógor ébresztett, hogy megérkezünk Clevelandbe. Lámpák világították meg az utcákat, amerre mentünk. Jó félórányit gyalogolhattunk, amikor megálltunk egy nagy ház előtt. Burdosház, mondta a sógor, itt fogunk lakni. Becsöngettünk, aki ajtót nyitott, Lukács Zsuzsika, örömeiben mindnyájunkat összecsókolt. Bevezetett minket, mutatta a fürdőt, zsákot adott a szennyes ruhánkra. Fürdés után jó meleg leves, krumpli, pörkölt,

közben Zsuzsika ezer kérdése az otthoniakról. Bejöttek a szülei is, még bort is hoztak a szerencsés viszontlátásra. Zsuzsika elmondta, hogyan borítottak ki egyéves koromban a bölcsőből a nővéremmel, mint két jó, mindig együttlevő barátnők. Az emberek a munkára, fizetésre terelték a szót. Annyi idegen kifejezést használtak, szinte nehéz volt megérteni őket.

Az éjszakába nyúló beszélgetés után pihenőre tértünk. Bebújtam a takaró alá, hálát adtam Istennek, kérve további segítségét, és elaludtam. A sógor keltett reggel, gyorsan mosdás, majd egy nagyobb helyiségbe mentünk. Zsuzsika osztotta a reggelit, két karaj kenyér, húsz deka kolbász, egy csésze kávé. Kérdi, szeretem-e a kolbászt, mert itt péntek kivételével minden reggel kolbász lesz. Előre is örülök, siettem válaszolni. Közben megjött Csepej András és Madák Jancsi az éjszakai váltásból. Elmondták, a mesterrel minden megbeszélve, vár bennünket, mehetünk. Elindulunk a nagy házak között, én csak bámultam jobbra-

balra, mindenki rohant, feltolakodtunk a villamosra. Élveztem, amint dülöngéltünk benne, ilyenben még sohasem ültem.

Kiszálltunk a hat falunál is nagyobb gyárterületen. A sógorék misztereztek, a kapunál beengedtek. Amott jön a bász, mondta egyikük. Felé tartottunk, megsüvegeltük, bevitt a raktárba, munkaruhát adott, átöltöztünk. Felírta a nevünket, lakhelyünket. Angolul magyarázta a munkabeosztást. A többiek meg fordították az énrám vonatkozókat. Kezdődött az eresztés. A sógorék még az arcuk elé is védőlemezt tettek, mert távolra is sütött, borzasztó volt a hőség. Teleengedték a formákat, elzárták. A mester intett, a raktárból hűtött ásványvizet hoztak palackokban az embereknek. Gyorsan áthordtam a kiömlött, most már hűlt ércdarabokat a másik oldalra. Összeszedtem az üres palackokat, segítettem a kocsit betölteni, majd a ráhelyezett öntvénnel átadni a másik pavilonba. Helyreállítani a formákat, és jöhet az újabb öntés. Bodnár Jancsi figyelmeztetett, csak nyugodtan,

itt nem lehet ugrándozni. Jött az újabb öntés, majd még egy, és eltelt az első nap. Zuhanyfürdőben lemosakodtunk, indulunk a szállásunkra. Elgondolkoztam, hogy odahaza csak nyáron fürödtünk, amikor a Kanyapta vize mellett kaszáltunk. Itt pedig kétszer is lehet naponta. Kezdtet tetszeni nekem az amerikai élet.

Zsuzsika találta naponta az ebédet, hol bablevest, hol jó húsos székelgyulyást. Madák Jancsi pedig mámorosan igyekezett közreműködni az összeismerkedésben. Ez Kovács Józsi Csenyétéről, Szmolniczki Makrancról, Sípos Tornáról, szepsiek, somodiak, szesztaiak, nagyidaik stb. Egy kis Abaúj megye Cleveland egyik utcájában. Közben sorolták, kik laknak a szomszéd utcában, valamennyien Cserehátról.

Az egyik ebéd után a szomszédos üzletben borítékot, levelet vásároltam. Míg a többiek a sörházban voltak, addig én hosszú levélben számoltam be édes szüleimnek a sikeres utazásról, megérkezésről, munkába lépésről. Utána Erzsikének írtam, kérve őt, számoljon be a hajóuta-

zásról, megérkezésükről. A leveleket kivittem földadni, majd egy pohár sört meginni betértem a sörházba. Ott újabb cserehátiakkal ismerkedtem meg. Mire visszamentem, Zsuzsikáék osztották a vacsorát. Krumplileves, két karaj kenyér, egy karéj disznósajt. Közben a férjét is bemutatta Zsuzsika, akivel hosszan elbeszélgettünk.

A munkahelyemen a már előző napok tapasztalatai nyomán igyekeztem elismerést szerezni. Így napról napra többet tudtam a gyakorlat révén, és a bász előtt megbízható ember lettem. Már kezdtem az angol szavakat is elsajátítani. Amikor arra kért, hogy reggel jönnék hamarabb fél órával, szerszámokat kiadni, és délután ugyanúgy azokat elrendezni, szívesen vállaltam. Aztán rám bízta az egyik raktár kezelését is. A sógorék az első hetekben magasabb fizetést kaptak, de egy hónap múlva az enyémet is fölemelték.

A barátokkal fokozatosan bejártuk az egész várost, megnéztük a nagycirkuszt. Csodás, elbűvölő látvány volt, vadállatokkal, kutyákkal. A templomba is eljár-

tunk, de az itteni templomok nem olyan szépek, mint a kassai. Egy délután felismertem Balázs Katit, amint a Mária-szobor előtt zokogva imádkozott. Nem akartam megzavarni, így nem mutatkoztam előtte. Elmondtam a Zsuzsika apjáéknak, ők azonnal mentek is a lakására. Olyan sikeres lett a közbenjárásuk, hogy mégiscsak előbb lett meg az esküvő, mint a kislegény. (Mennyi bánat, küzdés, honvágy, gyötrelem, apró öröm és keserűség között vajúdott a vándor magyar, amíg gyökeret vert új hazájában! Ráadásul elhagyta legékesebb kincsét, anyanyelvét.)

Karácsonykor a páter felhívást intézett a magyar ifjúsághoz: a tizenöt éven felüliek lépjenek be a Szent Erzsébet Hitközség keretén belül megalakuló Szent Alajos Társulatba. Hetenként két összejövetel, kultúránk ápolására, gondjaink enyhítésére. A fő cél az erkölcsi tisztaság volt, az anyanyelvben, nemzeti öntudatban való megmaradás. A templomból kijövet nyolcvanan jelentkeztünk. (Tizenkét évig voltam tagja az énekkarnak, mely a társulaton belül működött. Úgy

megszerettem a benne pezsgő kulturális életet, hogy később mind a két fiamat is ide irányítottam.)

Otthonról minden hónapban kaptam levelet, olyan igen jó volt olvasni őket. Csak Erzsikétől nem jött levél, hiába írtam neki hetente.

Február végén egész meleg idő köszöntött be, a csapszékben már verbuválódott a tavaszi vetésre hazaindulók csoportja. Némelyek matróznak szegődtek egy-egy európai útra. Volt, aki már megvette a hajójegyet. A sógor nem készült csak hordásra-cséplésre. Dolgoztunk, takarékoskodtunk. Már kezdtem angolul beszélni, csak néha bicsaklott meg a nyelvem. A mesterem megszeretett, örömmel mentem a munkahelyemre. A társulat révén újabb és újabb barátokkal gazdagodtunk. Már egy egész kis Magyarországot alkottunk itt Amerikában. A burdosház félig-meddig pótolta az édes otthont. Március elején a honvágytól gyötört csoport elindult az állomásra, a hajó másnap indult velük. Mi a sógorékkal elmentünk a gyárba.

Délután hazamentünk, a sógor levelet kapott otthonról. Elolvasta és egyszerre kezdte összekapkodni a ruháit, mondván, hogy megy haza. Kérdeztem, valami baj van? Nincs semmi baj, de hazamegyek, felelte. A Zsuzsika anyja látta el az útra kenyérrel, szalonnával, húsfélével. Lekísértem az állomásra, a gyorsvonattal utazott, hogy elérje a hajót. Visszatértemkor elolvastam az ágyán maradt levelét: azt írta a nővérem, hogy a jövő hónapban megszületik a negyedik gyerek. Reggel a gyárban elmondtam a mesternek a történeteket, s ő a sógornak adott igazat. Mivel pillanatnyilag nem volt más ember, így beálltam az ő helyére. Felvettem az arcom elé a védőpajzsot, kesztyűt húztam, védőruhát, bőrkalapot. Úgy gondoltam, ha más kibírja, én is ki fogom bírni. Négy hónapon át figyelgettem az érceresztés módját, most a gyakorlat következett. Megkezdődött az eresztés, a mester végignézte a munkafolyamatot, mely nyugodt pontosságot követelt, és sikeült. Utána ugyanúgy, mint az előző napokon, gyorsan hoztam az ásványvizet

az embereknek, elvégeztem az apróbb munkákat. Megcsináltuk. A munka végén a mester megkérdezte a csoportot, vegyen-e fel mást, vagy maradjak én a csoportnál. Mindenki mellettem döntött. A hét végén fizetés; én még maradtam a szokásos félórai munkán, a többiek elmentek a fizetésükért. Utolsónak vettem fel a pénzt – jóval felül volt az előző fizetésen! Arra gondoltam, ha megtudják a többiek, irigyelni fognak...

Vettem magamnak egy szép nyári öltönyt, cipőt, úgy tervezve, majd abban fogom meglátogatni Erzsikét. Csak írna már! De miért nem ír? Minden héten küldtem neki levelet, ám a válaszát hiába vártam.

Kifizettem a burdot, és haza is küldtem újra száz dollárt. Még pénzem is maradt. Elgondolkoztam, hogy otthon anynyit gürcölnek, de pénzt senki sem kap, csak ősszel, amikor egy kis terményt eladnak, azt is el kell fizetni adókba. Otthon nincs egyleti biztosítás meg jó kereset, csak szegénység és a nyomába szegődő maradiság és igénytelenség. Sajnálkoztam szegény

szüleimen, mennyit is dolgoznak megfeszített erővel, és ha megbetegszenek, még az orvosnak sem tudnak fizetni. Csak a zsidónál van rovás, az orvosnál nincs.

Szaladtak a napok, hetek, otthonról újabb levél érkezett, az édesanyám írta, a nővéremnek fia született. Nagyon örül a család, és hogy a sógor azt mondta, többet ér neki a gyermekei mosolya, mint az egész Amerika. Egyhamar őt nem látják hajóra szállni. Képesék, Lukácsék most készülnek újra. Tartottam a levelet a kezemben, s el-eltűnődtem az emberi életen, milyen kusza árnyak vezérlik, mily csodás Mammon csálja el otthonról, idegenben aztán birokra kel vele a honvágy, és a nagyobbik részét hazavezérli. Aztán újra kezdjük a bolyongást, mint valami Ahasvérusok. Az Amerikában születettek már könnyebben gyökeret vernek.

A Szent Alajos Társulat klubjában megismerkedve a város magyar fiataljaival, elmondták, hol s mit dolgoznak, és mennyit keresnek. Összehasonlítottam az én állásommal, s azt láttam, hogy a munkabefektetésem jóval nagyobb, mint

amennyivel többet keresek. Bár eddig kedveltem a munkahelyem, mivel az ott-honi mércével mértem, ezek után azonban mintha nem lett volna olyan vonzó. A honvágy szele is megérintett, amikor a szépsi Macza János is hazament, akivel nagyon összebarátkoztam. Erzsikétől is hiába vártam levelet, sem az enyém nem jött vissza, sem ő nem írt. Untam Madák János nyers tréfáit is. Szinte vártam a kedd és a péntek estét, a Szent Alajos Társaság Klubja volt az a hely, ahol mindig megnyugvást leltem. Egyik este megjelent a páterrel egy úr díszes magyar huszáruhában. Felkérte a 17–25 év közötti fiatalokat, lépjenek be a most alakuló temetkezési vállalat alkalmazottai közé. Meglehetősen fizetést kapunk és díszes ruhát ingyen.

Gondolkodóba ejtett a felhívás, az öntödében már megszoktam, ott voltak a falubeliek is, a mester is kedvelt. Ha nehéz volt is a forró kemencénél, de kicsit a kereset is jobb volt. A következő reggel új mestert kaptunk, vezényelgetett állandóan, mondtuk neki, mi tudjuk, mit ho-

gyan kell csinálni, s különben sem értjük a nagy hangzavarban, de ő csak vitte a magáét. Alig vártam az estét, bementem a főbászhoz, kivettem a fizetésem és elköszöntem. Egyenesen mentem a temetkezési vállalat irodájára, felvettek. Testhez álló, szép zsinóros huszárruhát kaptam, a csákón sörteszerű magas dísszel. A civil ruhámat csomagként vittem a lakásra, ahol meglepődve fogadtak. Madák ironikusan tisztelgett és főgenerálisnak titulált, a többiek nem akarták elhinni, csak amikor megmutattam a gázsicédulát a gyárból. A földiek nem helyeselték, az egy Zsuzsikán kívül. Buzdította is a férjét a belépésre, de ő tiltakozott.

Másnap foglalkozás kezdődött: sorakozó, díszlépés, tisztelgés, lóvezetés-hajtás, koporsó feltétele a díshintóra. A következő vasárnap bemutatkozás a közönség előtt, felvonulás a városháza elé. Aztán az első díszes temetés. Feszesen kísértük a koporsót, sírba engedéskor egyszerre tisztelegtünk. Rengeteg nép volt jelen. A fizetésem kisebb lett ugyan, de egyelőre díszelegtem az új ruhában.

Az idő ősz felé járt, egyik-másik barátunk megjött otthonról. Erzsikének továbbra is hiába írtam a sok levelet, semmi válasz nem érkezett. Édesanyám írta, elcsépeltek, a termés elég jó volt. A sógornak nincs kedve kimozdulni a faluból, jól érzi magát a családi körben, De jó is, hogy hazajött, írta, mert mégiscsak jobban megy a munka, ha ő besegít.

Az egyik reggel a vállalati ügyintéző hozzám fordult, menjek be a városba kihozni egy halottat a ravatalozóba. Az nem az én dolgom, feleltem. Akkor lépjek ki a vállalattól, mondta ingerülten. Azonnal hazamentem, átöltöztem és visszaadtam a mundért. Kérleltek aztán, hogy maradjak, de megmakacsoltam magam s a kilépés mellett döntöttem.

Visszatértemkor a szállásunkon berúgva találtam Madák Jancsit, sírt, dalolt, káromkodott. Csillapítottam, s kérdeztem, mi baja? Kirúgtak a munkából, mondta. Mert a munkában is mindig ittál, korholtam. Nem mindig, csak ha pénzem volt, válaszolta részeges iróniával. Semmi baj, biztattam, engem is kirúgtak.

Holnap felvesszük a hazai gúnyát, és újoncként keresünk munkát. Megnyugodott, mivel nekem is ugyanaz a bajom, és megkönnyebbülve aludt el.

Másnap a hazai ruhában indultunk munkát keresni Jancsival. Korán nyitotunk be az egyik gyár irodaházába, még a felvételi iroda zárva volt. A folyosón egy papagáj azt rikoltozta: „Gringó! Gringó!” Madák felkapja a hamutálcát és leverte kalitkástul a falról. Én máris rohantam onnan, Madák az utcán ért utol. Megdorgáltam, de kezdtem belátni, falra hányt borsó, őnála a felelőtlenség természeti adottság. Mentünk a következő gyárba, felvettek anyagbeszállítónak. Görgettük a vasdarabokat a megmunkáló gépek alá. Kicsit veszélyes volt, különösen a mindig könnyelműsködő Jancsival. Egyik nap berúgott, nem jött be a munkába, áttette a mester a következő váltásba. Egy idősebb tót atyafit tettek hozzám, lassú volt, de nagyon becsületes, könnyen összeszoktunk. Hetenként kétszer túlóráztam, így többet kerestem, mint az olvasztókemence mellett. Haza is kül-

dözgettem a szüleimnek pénzt, és külön a húgomnak ruhára. Három évet dolgoztam itt, szépen lett megtakarított pénzem.

Az egyik délután hazafelé menet a sörház ablakában feliratot pillantottam meg: „Eladó vagy bérbe adó azonnal.” Beléptem a főnökhöz, másnap elmentünk a bankba, kétezer dollárt lefizettem, a többit a bank zálogkölcsonként folyósította. Enyém lett a vendéglő. Kimeszel tettem kívül-belül, a magyar nemzetiszínnű cégtáblára, a középső fehér részre ezt a feliratot pingáltattam: „Magyar agglégények találkozóhelye.” Hirdetést tettem közzé az újságokban, plakátokat ragasztottam ki a gyárak bejáratánál. Jöttek a vendégek, előbb csak kíváncsiságból, aztán megszokásból. Majd fokozatosan, ki örömeiben, ki bújában, egyre többen lettek a vendégeim. Madák Jancsi is igyekezett hozzám csődíteni az ivócimboráit. Ő minden este újabb és újabb humoros kalandokat mesélt, el is nevezték Pityókás Hány Jánosnak. Az egyik este felállt egy székre, és felkérte a jelenlevőket, döntsenek a neki címzett levél felől,

majd olvasni kezdte: „Kedves férjem, itthon olyan nagy a szegénység, te biztosan jobban élsz ott Amerikában. Küldjél egy kis pénzt a gyerekeknek ruhára meg kenyérre. Vagy pedig gyere haza, mert én itt hatodmagammal nem tudok megélni.” Majd a közönség felé kiáltott ironikusan: Mondjátok, barátaim, ha ő otthon hatodmagával nem tud megélni, akkor én itt magam hogy tudjak? Nagy hahotába törték ki az ivócimborái. Záróra után megszidtam Madákot, nem akarok többé ebben a helyiségben ilyen aljasságot tőle hallani, hiszen a saját családját teszi gúny tárgyává. Ugyanakkor megállapítottam, hogy a lejtőn megállítani őt már nem lehet.

A sörházban nemcsak sört mértem, hanem ismerve a magyar gyomor igényeit, engedélyt kértem és kaptam többféle pálinka, forralt bor, valamint hurka, kolbász, disznósajt, sonka, szalonna, juhtúró árusítására. A vendégek ettek-ittak, mulatott a búsan betérő vendég is. Záróóra rendszerint szólt a nóta. Mindinkább szaporodott a törzsvendégek szá-

ma. Délután kettőkor nyitottam, este tíz-kor zártam, délelőtt beszereztem a friss árut, még szabadidőm is volt. A burdot csak azért tartottam fönn, mert Zsuzsikáéktól kaptam a gazdasági élet információit. Egy év sem telt el és a kölcsönt rendeztem. Ekkor Zsuzsikáék sürgették nálam a szomszédos szálló megvételét, és én belementem. Ide már muszáj voltam egy alkalmazottat is felvenni. A szálló is jövedelmezett, de még jobban a vendéglő; az igazi aranybánya volt. A szálló állandó lakóinak étkeztetési igényét kielégítendő bővítettem a vendéglőt, újabb két alkalmazottat vettem fel. Az ízletes, fűszeres magyar konyha annyira népszerű lett, hogy reggel hattól este tízig állandóan volt vendég, nem győztük a munkát. Erzsikéről már-már megfeledkeztem. Kénytelen voltam két csaposlányt alkalmazni, hogy időm legyen az áruk bebiztosítására. Öt alkalmazottal dolgoztam, huszonnégy éves voltam, szálló- és vendéglőtulajdonos. Zsuzsikáékkal a burdot megszakítottam, miután egész napos nyitást kezdtünk. Minden energiámat

az üzletbe fektettem. A kölcsönöket kifizettem, már újabb tőkém gyűlt a bankban. Megvettem a bérházat, a másik szomszéd épületet is. Így most a három nagy épület jövedelme biztos alapot nyújtott a még fönnálló kis hátralék törlesztésére.

Otthonról jött levél, az édesapám kért, menjek haza a húgom lakodalmára. Meghánytam-vettem magamban, mit tegyek. Ha hazamegyek, költekeznem kell, itt pedig sántítani fog, avagy megáll az üzlet. Kétszeres veszteségem lesz. Amennyiben itt maradok, úgy nem kell költekezni, az is megmarad, az üzleti haszon pedig virágzóan hatványozódik. Benne voltam az ördögmalomban, hát örölni kellett. Újra csak a Mammon mellett döntöttem. Küldtem a kiházasztásra ötszáz dollárt, és továbbra is az üzletnek éltem. Az otthonról kapott levél nyomán mindig újra feltűnt előttem Erzsike vonzó alakja is. Kerestettem őt a detroiti újságban is, de semmi hírt nem kaptam. Fájt, ha arra gondoltam, hogy örökre elveszítem...

A bányában omlás történt, négy ember meghalt, vagy húszan otthagyták a bányát. Ezekből négyen egész nap az ivóban üldögéltek munka nélkül. Egy napon, amikor a farmer behozta a napi hatvan kiló húst, váratlanul felkínálta, vegyem meg a farmját, más vállalkozásba kezdenek, és tőke kell az induláshoz. Kértem, ki fog nekem ott dolgozni? Erre megszólalt a négy bús magyar, mi kimegyünk oda szívesen a családdal, csak bánya ne legyen ott. Még aznap átruccantunk, tetszett az embereknek. Másnap zálogkölcsonre kifizettem a két farmot, és mint csendes otthonába, beköltözött a négy magyar család. Tudtam, hogy a farmok nem fognak nagy jövedelmet hozni, de azt is tudtam, hogy a négy magyar család kezelésében ráfizetésem sem lesz.

A jövedelmet a vendéglő, s csak részben a szálló és a bérház hozta. A vendéglő virágzott, aki enni jött, az ivott is, minden nap találtak alkalmat az ünneplésre. Egyszer névnapot, máskor születésnapot, így minden este szólt a nóta. A magyar

ember hajlik a gavallérságra. Madák Jancsi rigmusos felköszöntői után nem volt visszalépés. Aki olykor megszorult, szívesen adtam neki hitelbe. A számlákat fizetéskor mindig pontosan kiegyenlítették. Ebben az időben naponta hetvenöt liter sör, harminc liter bor, hat liter pálinka, hatvanöt kiló hús- és hentesáru, hatvan kiló kenyér és péksütemény, húsz kiló rizs, hatvan kiló krumpli, tíz kiló hagyma, négy kiló egyéb fűszer képezte az áruellátást. A személyzetet jól megfizettem, ők a legjobb teljesítményt nyújtották.

Egyik délután meglátogattam Zsuzsikáékat, elmeséltem a farmok megvételét, és kíváncsi voltam az édesapja esetleges megjegyzéseire. Kis gondolkodás után így válaszolt: Hogy megvetted a két farmot, ezek azért lesznek jók neked, mert ha netán Amerika válságba jut, a vendég-lő nem fog gyümölcsözni, ám a farmon akkor is termelhetsz. De a sorozatos vásárlásban egyet elfelejtettél venni. Mit, kérdem gyorsan. Amit a legjobban kellett volna, feleséget, és mélyen a sze-

membe nézett. Ebben a kérdőre vonó tekintetben benne láttam az édes szüleim értem aggódó óvó intéseit is. Elgondolkodtam intő szavain, majd elmondtam Erzsikéhez való vonzódásomat, elvesztését, és hogy az újságban is kerestettem. Amennyiben személyesen nem mentél el, ez lesz az oka elvesztésének, mondta, majd így folytatta: Ha te idejében rászántál volna egy vasárnapot, a templomba igyekvőktől érdeklődhettél volna felőlük. Detroit nincs messze, a magyarok mindenütt ismerik egymást, hát még azok, akik ugyanazon vidékről valók, ők különösen szeretik egymást. Régen megtaláltad volna. Lassan tíz éve lesz, hogy kijöttél, csak nem fog várni arra, aki felé sem néz. A sáfárkodás csak egyik oldalát szolgálta életednek, ennek javára billent minden erőd, pedig az éremnek is két oldala van. Aki pedig nem él szép erkölcsös családi életet, nem válhat jellemes emberré. Annak robotolnia kell a Mammon vezérelte nyugtalanságban, és a barátai fokozatosan az elleneivé válnak. Eszembe jutottak az édesapám szavai:

„Féltelek, fiam, hogy nem lesz erőd ellenállni a csábításoknak, és inkább fogod szeretni a pénzt, mint felebarátaidat.”

Hazamenve, a Zsuzsika apjától kapott dorgálások nyomán lelkiismeret-furdalást kezdtem érezni. Azt súgta a bensőm, meg kell Erzsikét keresnem, mert csak így találom meg lelki nyugalمامat. Elmerengtem magamban, hogy hazalátogatnánk együtt, és otthon, a szüleim jelenlétében esküdnénk örök hűséget egymásnak, abban a templomban, ahol megkereszteltek bennünket. Az egész falut meghívnánk a lakodalmunkra. Majd az édesapám levele jutott eszembe, melyben arról írt, hogy a sógor bizony nem megy többet Amerikába, mert drágább neki a négy gyermeke szeme ragyogása, mint az egész Amerika.

Szombaton este zárás után összehívtam a személyzetet, közöltem velük, hogy holnap elutazom, esetleg több napra is. Lelkükre kötöttem dolgaik becsületes elvégzését, míg én távol leszek. Vasárnap hajnalban átutaztam Detroitba. A templom bejárata előtt érdeklődtem az

abaújiak felől. Egyhamar összeseregletünk, Olsva-völgyiek, Hernád-völgyiek, Kanyapta- és Bódva-völgyiek. Kérdeztem a csécsi Pelegrin Eleket, nem ismeri-e Buzitáról Gyurcsó Bertalant, akinek állítólag burdosháza van. Hogyne ismerném, mondta, a Tizedik utca hat szám alatt lakik, ma egy hete beszéltem vele. Ekkor már tudtam, miért nem írt vissza nekem Erzsike, mert én a Tizenötödik utca nyolc szám alá címeztem mindig a leveleimet. Erzsikéről valami belső remegés hatására nem mertem kérdezni. Szerencsémre beharangoztak, abbamaradtak a terebélyesedő kérdezgetések, mentünk be a templomba. Nem követtem a többiek a karzatra, hanem hátra álltam a pilérek közé. Kutatta a szemem a padokban és a bejövők között Erzsikét. A lelkem vibrált, valami gyász és öröm vegyülékében. Hiába próbáltam a pap beszédjére összpontosítani, a szemem a padosorokban csak Erzsikét kereste, de hiába. A mise végét be sem vártam, nem akartam a földijeimmel sem találkozni.

Erzsikéék lakása felé vettem az utam. Úgy határoztam, hogy megvárom, míg a burdosoknak kiadják az ebédet, és akkor megyek be. Ebéd után egy részük úgyis munkába, másik részük meg a sörházba igyekszik. Messziről figyeltem a házat, láttam, amint a burdosok jönnek a templomból. Izgatottan nézegettem az órát, húsz percet szoktunk ebéddel tölteni. Számolgattam a perceket, indult a nagyobb csoport a sörházba, két perc múlva egy kisebb rész a második váltásba a gyárba. Kicsit vártam, majd megközelítettem a házat, elsétáltam az ablakok alatt. Remegett a lelkem, szinte hallottam a halántékomon az erek lüktetését. Megálltam a kapu előtt, megnyomtam a csengőt, minden vérem a fejembe tódult, remegni kezdett a lábam. Nyitotta az ajtót az édesanyja, tétova-meglepetten nézett rám, köszöntem, bemutatkoztam. Pista, mennyit vártunk rád! E szavakkal fogadott, közben öröm és bánat egyszerre látszott hullámsani az arcán. Erzsike és a család nincs idehaza?, kérdeztem. Erzsike itthon van, a többiek is mindjárt jön-

nek, csak kerülj beljebb, tessékelt befelé. A lélegzetem kezdett elszorulni, Istenem, csak még lány lenne, ha fél keze, ha fél lába volna, akkor is elvenném, segíts meg, Istenem, szakadt fel belőlem a néma sóhaj. A lépcsőházból lépések hallatszottak, egy pillanat, és megjelent előttem a világ legdrágább, legaranyosabb teremtmése, mint egy égből földre szállott angyal...

Én mosolyogni akarván, felé indulva szóltam: Erzsike!?! Mire ő dermedten megállt, a lába földbe gyökerezett, néma maradt... Mint akiktől elrabolták a legdrágább kincsét, mindketten rémült arc-
cal meredtünk a semmibe, mint egykor, midőn Nagyida alatt elfordult a vonat és végleg elvesztettük szülőfalunkat a szemünk előtt. Erzsike szemét elfutotta a könny, és zokogásba fulladt hangon kérdezte: Mért nem írtál, Pista?... Életem legdrámaibb, legsúlyosabb válságát éreztem lelkemben, dadogtam, mint egy gyermek. Egyszerre akartam kimondani minden mentő okot a menthetetlenre. Írtam sok-sok levelet, az újságban is keres-

tettelek, aztán az üzlet kötött le, de akkor is írtam mindig, válasz azonban nem jött. A falnak dőltem, úgy éreztem, minden erőm elhagy. Ekkor Erzsike visszanyerte lelki egyensúlyát, és folytatta: Öt éven keresztül minden nap érted imádkoztam, kikosaraztam a kéréimmet, huszonegy éves koromban újra megkért a leendő férjem, aki rád hasonlít. Hozzámentem. Simon Jóska Jászóról. Azóta téged imáimból a halottak között tartottalak számon...

Az én nagymamám is jászói Simon lány volt. Az enyhülést óhajtva, és hogy mentse kínos helyzetünket, Erzsike anyja a szobába invitált minket, ő maga pedig a konyhába sietett. Mentünk egymás mellett Erzsikével fel a lépcsőnkön. A férjem úgy kavargott, mintha részeg lettem volna. Mintha csak az árnyékom ment volna, s nem én. Kinyitotta a szobaajtót, betessékelte. Isten hozott nálunk, mondta. Leültetett az asztalhoz, pálinkával kínált, kezdett feloldódni. Tósztot mondott: Adjon a jó Isten ezen lelki válság és minden más megpróbáltatás elviseléséhez erőt, egészséget, hogy azokat leküzdve boldo-

gan élhessünk, én az én családommal, te pedig a tiéddel! Megtörve mondtam rá: Hallgassa meg az Isten! És fenéig ürítettük poharunkat.

A gond az lehetett, kezdte szerényen Erzsike, hogy édesapám közben eladta a régi házat, és megvette ezt. A régit lebontották, nálad pedig annak volt a címe, így hiába írtál, nem kaptam meg. Az újság pedig elkerülte a figyelmemet, azaz figyelmünket. – Én vagyok a hibás, válasszoltam rá meaculpázva, belemerültem a harácsolásba, azt hittem, boldog leszek. Így elmulasztottam, hogy felkeresselek, ezelőtt hat évvel. Erre Erzsike: Nekem egy szép négyéves kislányom van azóta, egy élet, a jövő. Remélem, ő majd nem fogja elmulasztani a gavallérját, mint az anyja. Kérlelni kezdtem, hogy ne gyötörjön, közben odakintről lépések hallatszottak. Erzsike szelíd mosollyal figyelmeztetett: Most már vágjunk jó képet, nem úgy, mint az előbb az édesanyám előtt. Igyekeztem magam összeszedni, pedig nem sok hiányzott, hogy zokogva az asztalra ne boruljak.

Nyílt az ajtó, Erzsike édesapja és Erzsike férje léptek be. Bár nem ismertek, ősi magyar szokás szerint Isten hozott, kedves vendéggel üdvözöltek. Felálltam. Erzsike bemutatta őket, majd engem is e szavakkal: No, férjüram, ez az a Pista, akivel egyszerre búcsúztunk a szülőfalunktól, s akiről annyit beszéltem neked. Kezet ráztunk. Erzsike elnézést kért, kinéz a konyhára. A férje töltögetett a poharakba, míg Berti bácsi kérdezgetett: No, öcsém, mit írnak otthonról? Hát az édesapád húz-e még fogakat? Nekem is ő húzta ki a két hátsót. – Nem a buzitai Miska sógorról van szó?, vágott közbe Erzsike férje. Amikor Jászón vásár volt, csizma alakú piros cukorkát hozott nekem, egy forradás volt az arcán. Ekkor már tudtam, hogy rokonok vagyunk, de a Berti bácsi be is bizonyította: Jóska, a te apád és Pistának az anyja unokatestvérek. No, erre a boldog rokoni találkozásra inni kell, és fogta a poharát. Koccintottunk, ittunk a boldogságra, de engem belül mégis fojtogatott a boldogtalanságom. Erzsike tányérokat hozott, majd be-

vezetve a kislányát, bemutatta. A férje boldogan mondta: Katikám, pusztít a Pista bátyónak, ő a mi rokonunk. Katikát nem kellett biztatni, nemhiába növekedett burdosok között, a nyakamba ugrott, arcon csókolt. Így kaptam meg a mátkám csókja helyett a lányáét. A lány pedig az én anyjának szánt díszes kazettámat. Berti bácsi elmondta Erzsikének és az éppen belépő feleségének a felderített rokonságot. Erzsike mosolygós arccal mondta: Azért hasonlítok ti úgy egymásra, de vajon melyiketeknek jobb a természete? – No, e téren biztosan a Jóska bátyám viszi a pálmát, igyekeztem besegíteni. Jóska töltött, kínálgattak kedvesen, iszogattunk, eszegettünk, Erzsike anyja távoli rokonságunkat elevenítette fel, hogy nagymamáink Mihók lányok voltak. Majd átterelődött a szó az új házra. Jóska elmondta kilencéves korától a kalandjait, amikor is a szüleivel kijött. Aztán én meséltem el a munkahelyeimet, majd Madák Jancsi humoros történeteit. Erzsike pedig, nekibátorodva, az őszinte beszélgetés fonalát megragadva, férje,

apja s anyja előtt leírta az utazásunk idején fakadt érzelmeinket, lánykori álmait, és boldog révbe kerülését. Súlyos csapásként záporozott át a lelkemen nyílt gyónása, mellyel ő penitenciát nyert. Én pedig ezáltal egy kis részét levezekeltem jóvátehetetlen mulasztásaimnak.

Később Erzsike édesanyja pergette le lánykori életének filmjét: hogyan választotta el Amerika meg a rossz nyelvek az udvarlójától. Majd házaseletükről szólt, melyet az Istenbe vetett bizalom alapján a szeretet és kölcsönös megértés glóriája övez. Jóska újra töltött, ittunk. Nem tudom, a gyakori poharazgatás tette-e, avagy az őszinte beszélgetés, vagy a kettő együttesen, de feloldódott bennem minden feszültség. Úgy éreztem, szerető rokonok maradunk ezután is. Készülődtem, megköszönve kedvességüket, bocsánatot kérve a zavarásért. Szabadkoztak, nagyon is örülnek. Meghívtam őket látogatóba hozzám, Clevelandbe. Erzsike igyekezett válaszolni: Ha valóban szeretnéd, hogy hozzád látogassunk, azt azal bizonyítod be, ha rövid időn belül

megnőösülsz, és meghívsz minket a lakodalmadra. – Hogy rövid időn belül, erre nem teszek ígéretet, de hogy meghívlak titeket, az biztos, feleltem. Meleg kézszorítással elbúcsúztam az édesapjától, csókkal az édesanyjától meg a kis Katicától, kézfogásnál egy rokoni csókot kaptam Erzsikétől is. Jóska lekísért a vilamoshoz, az utcáról visszafordulva intettem az ablakból búcsút intő kedves, szelíd arcoknak.

A vonaton kerestem egy helyet, ahol egyedül lehettem afülkében. Kezembe hajtottam fejemet, és zokogtam, azon tépelődve, vajon Erzsikének van-e lehetősége kisírnia magát, vagy csak befelé hullatja könnyeit. Vagy van-e annyi lelkiereje, mint egész délután volt, amikor férje, apja, anyja előtt megvallotta vonzódásunkat, mely bearanyozott bennünket ifjúságunk kezdetén. Egész délután a szórakozás központi irányítója tudott lenni. Vajon ezután tud-e annyi erőt gyűjteni, hogy galambszívvvel lehessen a család minden tagjához? Ez a számomra örökre elveszett angyali lény!

Éjszaka értem Clevelandbe, hazamentem, bebújtam az ágyamba, tépelődve a mások által irigyelt sorsomon. Megállapítottam, hogy sajnálatra méltó vagyok, és még sokáig forogtam az ágyamban.

Fújja a szél, fújja, hazafelé fújja

Hosszú idő telt el, amíg lelkileg megerősödtem és visszanyertem életkedvemet. Ugyanakkor megfogadtam, hogy semmit nem vásárolok meglévő kis adósságom törlesztéséig. Utána pénzt gyűjtök, és hazamegyek látogatóba. Tehát megint csak pénz kell! A vendéglő aranybányaként jövedelmezett, a vendégek jöttek-mentek. Úgy jártak az emberek Amerikába és vissza, mint a méhek ki-be a kaptárba. Odahaza elmondták az édesapáméknak, milyen jól megy a sorom. Nők vannak nálam alkalmazásban, még néger is. Ugyanis magyar lányt nem vehettem fel csaposlánynak, mert azt a trágár beszédet, amit néha hallani lehetett a részegektől, férfinak is nehéz volt hallgatni, hát még egy lánynak! Így egy angol és egy néger lány

szolgált fel, mivel ők nem értették a káromló magyar szavakat...

Az évek teltek, rendeztem a törlesztést, már a hazalátogatásra gyűjtöttem. Otthonról levelet írni mindig édesanyám szokott, ha az édesapám írta akkor tudtam, hogy megfontolandót közöl levelében. Most édesapám írt, tizenegy év óta nem voltam otthon, rótta fel nekem, nem gondolom-e, hogy illő lenne hazalátogatni, volna mit beszélni, mindarról, ami nem fér a levélbe.

Ez volt a második levele a tizenegy év alatt. Ekkor eldöntöttem, hogy első dolgom, amit akarok, a hazalátogatás. Minél többet foglalkoztam az előkészülettel, annál jobban nőtt a honvágy bennem. Már megvolt a hajójegyem, az Európában érvényes retúr vasúti jegyem. Két utazótáskámban a ruháim és egyéb személyes apróságaim. Magas életbiztosítást kötöttem, a közjegyzőnél pedig egy végrendeletet, a szülők és testvérek örökösödési jogára. Kimentem a farmokra is, elkészöntem a négy magyar családtól. A vendéglő személyzetét lelkiismeretes

munkára kértem, és közöltem velük, hogy távollétemben a csíkszeredai Áron Jánost bízom meg a vendéglő vezetésével, őt respektálják. Átadtam szüleim címét, elkészöntem, és két utazótáskával a kezemben, ezerdollárnyi értékpapírral, ötszáz dollárral, hajó- és vasútjegyekkel 1911. december 3-án hajóra szálltam.

Másodosztályú kabinom akkora lehetett, mint a teherhajón jövet a négyünké volt, ráadásul pazarul berendezve. Ledőltem a heverőre, és eszembe jutott, amikor Danckából elindult velünk a hajó, Erzsike azt kiáltotta: „Pista, írd!”! Közel egy évtized múltán megindultan kérte tőle számon: „Pista, miért nem írtál?” Hogy enyhítsek lelkiismeret-furdalásomon, egy üveg whyskit nyitottam fel, de nem esett jól. Vernét próbáltam olvasni, nem kötött le. Felmentem a bárba, ott sem találtam fel magam. Lejövet az alagsorban ismerős katonadal foszlánya ütötte meg a fületem. Közelebb mentem, bekukucskáltam, s a priccseken ülve férfiakat, nőket pillantottam meg, amint szomorú-vígan énekelnek:

*A New York-i kikötőben áll egy személyhajó,
Az ormára ki van tűzve a magyar lobogó.
Fújja a szél, fújja, hazafelé fújja,
Indulj, hajó, odahaza vár a babám csókja.*

*Ha elindul a nagy hajó édes hazám felé,
Nem taposom, Amerika, földed soha többé.
Vissza-visszavágyok szép Magyarországba,
Az én drága kis angyalom ölelő karjába.*

*Gyolcs az ingem, gyolcs a gatyám, pamutos az alja,
Csak úgy lobog, csak úgy lobog, ha a szél megfújja.
Ha a szél nem fújja, magam lobogtatom,
Nemsokára tied leszek, csárdás kisangyalom.*

A folyosón a falnak dőlve hallgattam az éneket, elmerengve, elérzékenyülve, mert engem is magyar hazám felé vitt a hajó, és az érzelem nekem is dúsítani kezdte szívemet. Lelkem velük szállt a magasba a dalok szárnyain. Kis csoport verődött már össze a lépcsőkön, angolul kérdezték, ki dirigálja a kórust, kik énekelnek? Nem tudták, hogy a honvágytól gyötört magyar szívek dala ez, mely érzelemgazdagon röptíti a hajót Európa felé.

Tizenkét nap után Brestben kötöttünk ki. Kíváncsi voltam Párizsra, partra szálltam, s vonattal utaztam a francia fővárosba. Nagyon tetszett nekem Párizs, sokkal szebb, mint Amerika városai. Megcsodáltam a Notre-Dame székesegyházat – mennyivel nagyobb a kassai dómnál! Két nap múlva újra vonatra ültem, és harminckét órás utazás után Érsekújvárra érkeztem. A peronon zsinóros ruhába öltözött magyar cigánybanda muzsikált. Olyan jóleső érzés volt, minden törődöttségemet elfelejtettem. Az ablakhoz intettem az egyik zenészt, és tíz dollárt adtam neki. Örömeben az egész bandát a fülkém ablaka alá vezényelte, és rázendítettek. Egy szép hangú cigánylegény énekelte az általam nem ismert, de soha el nem felejthető dalt:

*Dübörög a sebes gőzös kereke,
Látszik már az édesanyám vidéke.
Hazamegyek hazámba, édes szülőfalumba,
Átölelem, megcsókolom anyámat,
Oltár elé vezetem a babámat.*

A vonat elindult, de a dal velem jött, melódiája ott rezgett a fülemben, így értem Budapestre. A szállóban kipihentem magam, utána városnézés következett. Elbűvölt a földalatti vasút, ilyet még Amerikában sem lehetett látni. Megnéztem a várat, a koronázó templomot, csodálatos csipkés tornya van. Milyen szép kilátás nyílik innen a Duna másik oldalán elterülő Pestre, a gyönyörű Országházra. Úgy szerettem volna itt maradni tovább, minden múzeumot megnézni, de közeledett a karácsony, melyet a szüleimmel akartam eltölteni. Igyekeztem az otthoniaknak ajándékot vásárolni, és az esti gyorsal elutaztam Budapestről. Éjszakai sötétben értem Kassára. Mivel tudtam, hogy Torna felé vonatom csak délután kettőkor indul majd, elmentem hát kipihenni magam a szállóba. Tízkor fölkeltem, imára indulva a dómba. Odabenn egy pap a dóm történetét ecsetelte egy diákcsoportnak, s miután a Rákóczi-kriptába készülődtek, megengedte, hogy velük tartsak. Elmondta, hogy 1906-ban hozták haza Törökországból Rákóczit, József

nevű fiát és Rákóczi édesanyját, Lorántffy Zsuzsannát, s őket közös szarkofágba helyezték. Meghatódva hallgattam életútjukat, és áthatva szellemüktől, kegyelettel adóztam emléküknél.

Az állomás felé tartva arra gondoltam, hogy Rákóczi is telve reménnyel szemlélte itt a bástyákat, mint tizenegy éve én Erzsikével a várost. És ugyanúgy letűnt a Rákóczi-remény és szerencsecsillag is, mint az enyém meg az Erzsikéé; csak az emlékek élnek örökké.

Lassan döcögött a tornai vonat, vagy csak úgy tűnt nekem, mivel én repülni szerettem volna. Amikor Nagyidáról kiindult, repesően lestem az ablakon át, mikor bukkan elő a szülőfalum. Megpillantva forró érzés vett rajtam erőt, könny szökött a szemembe. Nemsokára befutottunk a csécsi állomásra, ahol kamaszként szálltam föl a vonatra több mint tizenegy éve, Amerikába indulva, és most meglett férfiként szállok le.

Az állomáson váratlanul a nagyságosék kocsisával, Varga Jancsival találkoztam. Vendégekért jött, de mivel nem

érkeztek meg, máris pakolni kezdte a szánkóra a csomagjaimat. Repült a két pajkó, húsz perc sem telt el, a kapunk előtt álltunk. Kifizettem Jancsit, elköszöntünk. Mentem befelé, az udvaron senki, behúzódtak a hideg elől. Beléptem a régi pitvarba, leraktam táskáimat. Hallottam a szívem dobogását, kopogtam s benyitottam karácsonyi köszöntéssel, melyet sikongó örömmel fogadott édesanyám. Két karját kitárva rohant felém. Egymást átölelve hullattuk örömkönnyeinket. Majd megcsókoltam legénnyé lett öcsémet, beteg bátyámat, végül a meglepetéséből csak most ocsúdó édes jó apámat öleltem magamhoz. Öcsém vitte a hírt, jött a nővérem, a férje s a családjuk: a három lányból egyik férjhez adó, a fiú tízéves, akinek a keresztelőjére az apja hazajött Amerikából. Vissza sem tért többé. Hogy a boldogság teljes legyen, átadtam a lányoknak az ajándékba hozott csonttáblájú imakönyvet és gyöngykalárist, a tízéves Gyulának a zsebórát és a rézfokost. Az öcsémnek ezüstórát, ezüst cigarettatárcát és szipkakészletet hoztam,

a bátyámnak zsebkést, zsebórát. A sógor-nak ezüst cigarettatárca és szipkakészlet jutott, a nővéremnek csonttáblájú imakönyv meg rózsafüzér. Az édesanyámnak díszes kötésű nagy imakönyvet és rózsafüzért, az édesapámnak énekeskönyvet és egy aranyozott feszületet ajándékoztam. A lányok nyakukban a kalárrissal a tükörben nézegették magukat.

Miután a sógorék elmentek, vacsorához ültünk. Meghitten beszélgettünk. Édesapám elmondta, azért imádkozott, hogy ezen szentestére együtt legyen a család, és a jó Isten meghallgatta imáját. Kántáltak a gyerekek, éneküktől hangos volt a falu. „Dicsőség mennyben az Istennek, békesség földön az embernek.” Igyekeztünk valamennyien olyan áhítatot gyakorolni, mint régen, olyan igen-igen boldognak lenni. Előkerültek a régi nagy imakönyvek, a misztikus elmélyülést csak a tűz pattogása zavarta meg egy-egy pillanatra. De ősi szokás, a tűznek égnie kell reggelig, a betlehemi pásztorok emlékére a családnak pedig elmélkedni. Én a Bibliát olvassgattam, be-

lemélyedve a Próféták, majd a Jelenések könyvébe. Eltűnődtem az Apokalipszis négy lovasán, milyen allegorikus képekben törekszik írója a bűnök meggátlására. Elmerültem az újabb és újabb részletekben, majd harangoztak, indultunk az éjféli misére. Hajnalban pásztormisére mentünk, ezért csak utána, a reggelineél volt szabad pálinkát inni. Elővettem a gint, koccintgattunk. Édesapám szerint foghúzáshoz való, olyan erős. Tízkor újra templomba mentünk. Találkoztam a régi barátaimmal, vizitre hívtak, későbbre halasztottuk.

Az ebédnél az amerikai whyski kósztolgatása elindította a beszéd fonalát. Elmondták, milyen volt a termés, az időjárás, s az átfutó betegségeket. Délután az elmaradhatatlan litániára mentünk. Édesapám az előimádkozó, idejében ott kellett lennünk. Hazaérkezés után segítetttem az öcskösnek az itatásnál. Este folytattuk a délben félbemaradt beszélgetést. Elmondták, ki honnan házasodott, ki kihez, hová ment azóta férjhez. Mikor adták el a Csillagot, melyet még én tanított-

tam be a hámba. Hogyan keltek el a süldők a jászói vásáron. Édesanyámmal elbeszéltettem a jászói rokonságot. Utána közöltem velük, hogy az édesanyám unokabátyjának a fia vette el Gyurcsó Erzsikét. Persze a köztem és az Erzsike közötti kapcsolat drámai alakulásáról hallgattam.

Az ünnep másnapján, mivel az esperes úr a filiálét látogatta, kilenckor mentünk templomba. Mire kijöttünk, megérkeztek a sógorék Jánokról, bemutatták Lisovszky Józsefet, Borika húgom férjét. Átjöttek az édesanyám által jó előre meghívott Kovács sógorék is népes családjukkal. Édesszülemék kis lakodalmat rendeztek. Töltögettem a whyskit, az aszszonyi nép csak éppen megkóstolta. A sógorék dicsérgették. Mielőtt a töltött káposztához értünk volna, édesapám javasolta a tömény ital kiürítését, hogy az ebéd további részét inkább borral locsoljuk le. Iszogattunk, eszegettünk, közben mindenféléről beszélgettünk. Ebéd után, amikor már csak a sütemény és a bor maradt az asztalon, s mindnyájan, az édes-

anyám és a lányok is asztalhoz kerültek, így vettem át a szót: Drága szüleim! Édes testvéreim! Kedves sógoraim! Kedves családokat! Soha nem fogom tudni meghálálni a jó Istennek ezt a nagy ajándékot, ezt a nagy örömet, hogy megadta nekem életemnek e nagy boldogságát megérni, hogy együtt lehetek veletek e szent karácsony napjain. Arra kérlek titeket, maradjon meg nektek is örök emlékként ez a nap. Mert lehet, ez csak ma van, és talán soha többé. Gondoljunk egymásra a távolból is az együvé tartozás meleg szeretetének jegyében, és kérem a Mindenhátót, adjon egészséget, erőt, hosszú életben megérni sok ilyen boldog szép napot mindnyájunk részére! Hallgassa meg az Isten, felelték mindnyájan, és kiürítettük poharainkat.

Kivettem a táskámból a Borika húgomnak vett imakönyvet és rózsafüzért, a sógornak az ezüst cigarettatárcát és szipkakészletet, s átadtam nekik. Majd az előre elkészített borítékokat vettem elő, melyekbe a szülőknek száz-száz, a testvéreknek ötven-ötven, a sógoroknak s lá-

nyoknak tíz-tíz dollárt tettem. Kérdésükre, mit is adjanak cserébe, szüleim örömére így válaszoltam: Ami Isten előtt kedves, imádkozzunk egymásért! Édesszülemék, mint mindig is, vallásos irányba terelték a szót. Idézgettek az ünnepi prédikációból, édesanyám még az elhalt plébánost is említé, mire nekem is eszembe jutott hozzám intézett búcsúszava: A szüleid érted rebegő imáihoz tedd a te jó cselekedeteidet, és akkor boldog leszel. Én a jó cselekedet fogalmát csak üzleti dolognak tekintettem, s ebben láttam a jövőmet. Így süllyedtem anyagi rabságba, elvesztve Erzsikét. Hiába volt édesapám figyelmeztető szava: Féltelek, fiam, hogy nem lesz erőd ellenállni a csábításoknak, és jobban fogod szeretni a pénzt, mint felebarátaidat.

Önvádoló merengéseimből az Amerikát járt két sógor kérdései zökkentettek vissza. Sorra vettük az ismerősöket, beszéltünk a munkahelyről, keresetről, az én anyagi előmenetelemről. Az Amerikában eluralkodott erkölcsökről. Mámoros bátorságuk előhozta nőtlenségemet

is. Szerencsém a lányok jelenlétével, így legalább kényszerítve voltak dupla palástba öltöztetni ironikus célzásait. A húgom fordította meg a beszéd irányát, meghívott Jánokra a farsangi mulatságra, a férjével együtt kierőszakolták ígéreteimet. Édesapám litániára készült, valamennyien követtük. Belélegezve a jó hideg levegőt, felfrissülve jöttünk vissza. Édesanyám kirántott húst, sült hurkát tett az asztalra. Előbb gint ittunk, evés után újra borral öblögettünk. Alkonyodott, a húgom és férje készülődtek, búcsúzásnál megismételték meghívásukat, s csengős paripaik máris röptek szánjukkal. A sógor is elment a családjával, segítettem az itatásnál vizet húzni. Este még az itthoni életről beszélgettünk lefekvésig.

A következő nap reggelén a Madák Jancsi felesége kopogott be. Megkínáltam egy pohár itallal, szabódott kicsit, de aztán elfogadta. Közölte, nem akar soká maradni, csupán azért jött, hogy adjak neki abból a pénzből, amit a férje az én bankomba berakott. Még az ősszel írta, azért nem küld pénzt, mert a te bankodba

rákja. Hirtelen a bosszúság nyila szaladt át rajtam, de erőt vettem magamon. Megszántam ezt a szegénységgel örök harcot vívó becsületes asszonyt, ki öt gyermekkel küzdött az életben maradásért. Ugyanakkor a tivornyázó férje gúny tárgyává teszi. A dolog tisztázására megkérdeztem Madáknét, gyűlölte-e a zsidó kocsmárost, ha a férje elitta ott a pénzét? Őket nincs miért gyűlölni, mert ha nem adott volna neki az egyik, ment volna a másikhoz, felelte. No látod, Amerikában pedig én is kocsmáros vagyok, és ha én nem adok inni Jancsinak, elmegy egy másik sörházba elkölteni a pénzét. De bankom nincs, ő azt csak azért írta, hogy téged megrézfáljon. Félbeszakítva kitörő keserűségét, és hogy megnyugtassam kissé, kivettem a pénztárcámból húsz dollárt és azt mondtam neki: Hazaindulásum estéjén próbáltam ráhatni, hogy legalább száz dollárt küldjön. Akkor adta ezt a húsz dollárt, hogy hozzam el neked. Nála csak pár cent maradt. Hálálkodott, hogy legalább ennyit elvettem tőle, és elhoztam neki. Kikísértem, és azzal bocsá-

tottam el, írjon a férjének csábító leveleket: hogy nagy disznót vágtak, és még két südő van, meg a tehén is borjas, melyet felébe tart a zsidó kocsmárosnak. Mert itthon még némi hasznára lehet a családjának, de Amerikában teljesen elzüllik.

Farsang idején a még el nem csépelt rozst csépeltük, aztán vizitelni jártam a rokonokhoz, barátokhoz. A Schwartz kocsmában is csaptunk egy görbe estét, ahol talán még mindig ugyanaz az ital, ugyanazok a poharak, ugyanazok az asztalok voltak, mint régen, de a reménydús, ifjúkori boldog hangulatot hiába kerestük.

Az utófarsangi bálra a húgomékhoz mentünk Jánokra az öcsémmel. A húgom az ő agyafurtságával különböző ürüggyel három lányt is magukhoz csalogatott, hogy őket nekünk, bennünket pedig nekik bemutathasson. Az egyik, Domin Borcsa kicsit tetszett nekem. Táncba is többször elvittem, mintha hasonlított volna Erzsikére. De mivel nem akartam üzletnek tekinteni a házasságot, és tizen-

két évvel fiatalabb is volt nálam, nem tudtam vele komolyan számolni. A csereháti falvakban az a szokásjog érvényesült, hogy az anyagiak szem előtt tartásával rendszerint a szülők tervezték a házasságokat. A húgom ezt a szerepet akarta betölteni, de tervével az én közel harmincéves fejem már nem tudott azonosulni.

A korán nyíló tavasz napsugara leparancsoltatta velünk a javításra szoruló tetőzet ócska kicskáit. Pár nap alatt végeztünk az új matring kifedésével is. Az egyre javuló időben a vetés megkezdését célzóan a határba indult az édesapám, s megkérdezte, nem tartok-e vele? Örömmel mentem, fenn a temetőn meg-megállva a síroknál egy-egy miatyánkra. A temető legmagasabb pontján így szólt: Ha szétnézel, harminchárom falut láatsz ebben a csereháti völgyben. Ezer eszten-deje élnek itt magyarok. Tíz falunak Árpád-kori temploma volt. A miénknek a falai és a két torony még jól kivehető, bár lassan begyepesedik. A templom ezer-hétszázhuszban leégett és az enyészeté

lett. A falu a nyugati oldalról a víz után, mivel itt kevés volt, lehúzódtott a keleti oldalra. Akkor épült a Bárczy-kastély, mely ma a Szentimrey családé. Volt itt német, török, tatár, de ez a nép takarította a romot, és nem vesztette el építő kedvét. Csak a szabadságharc után kényszerült vándorbotra, majd harácsoló ösztöne vitte hontalanságba. Az odább fekvő zsidók, és aki a kőkoporsóban pihen, ismered a regét, hogy hamis esküdzése folytán vetette ki a föld, mindig csak üzleteltek. A szólásmondás azt tartja, hogy az üzlet a lopás és a csalás úri változata. Semmit sem nyertek vele, kevés kivétellel pálcát törtek felettük az emberek. Mulandóság a földi élet, itt minden csak átmeneti.

Megindultunk a földünk felé, és apám rátért tulajdonképpen mondanivalójára: Sokat beszélgettünk, fiam, a két és fél hónap alatt, te is inkább a sikereidről. Nem akartalak a többiek előtt kérdezni, de én érzem, fiam, valamit elhallgattál, arról beszélj nekem – a sikertelenségről. Én most azt akarom hallani. Mentünk

fölfelé a földünkön, apám egy-egy kapavágással vizsgálta a föld nedvtartalmát, én pedig mindent-mindent elmondtam Erzsikével kapcsolatosan. Ekkor a szemembe nézett, és azt kérdezte: Itthon akarod leélni az életedet, vagy Amerikában? Ott sokkal könnyebb, válaszoltam. Akkor hallgasd meg apai tanácsom, s folytatta: Ha visszamész, egy év leforgása alatt feleségül veszel egy takaros magyar lánykát, és ő tartson ellenőrzést a csaposlányok felett. Azt hiszem, megértettél, fiam! Ekkor szemembe nézve, oly hatást gyakorolt rám, hogy én csak azt tudtam mondani: Úgy lesz, édesapám...

Hazaértünk, megjött az értesítés, a hajóm április másodikán indul. Másnap Kassára mentünk családi képet csináltatni. Szellemi fogyatékos bátyám a sógoréknál maradt. Agygörcsei, melyek az utóbbi időben fokozódtak, mire hazajöttünk, végeztek vele. A temetésén, amikor a kántor búcsúztatójában e szavakat zengte: István, édes öcsém, borulj a tetememre, ki hazajöttél idegenből, gyászos temetésemre – nem bírtam a keserűsége-

met magamba fojtani, ráborultam a korporsójára és zokogtam. Sirattam a bátyámat, kinek hiányos gondolkodása, gyógyíthatatlan betegsége révén annyi szomorúság borult a családra. Sirattam a szüleimet, kiket öregségükre végleg elhagyok, és sirattam a magam sorsát is.

A halotti torban, amikor a pálinka melege szóra bírta az embereket, vigasztalták szüleimet, hogy van még két fiuk. Pista meg különösen tudja, hogyan kell a világban élni. Ekkor éreztem, hogy én már nem tudnék itthon gyökeret verni, e számomra már távoli, „másmilyen” emberek között.

De sok kedves édesanya szomorú

Az idő rohant, az utolsó napokon lóháton körbejártam a környékbeli rokonokat, búcsút vettem tőlük. Majd itthon a régi barátoktól, szomszédoktól. Elérkezett az indulás napja, együtt volt a család, a sógorok töltögették az italt, de a hangulat igen nyomott volt. Az öcsém már kihordta táskáimat a szekérre. Előérzetem azt súgta, ha most elmegyek, soha többé nem látom a szüleimet. A lelkem sírt, de a soha többé viszontlátás szomorú előszele ott vibrált a többiek szívében is. Édesszülemék ültek némán, csak a sógorok igyekeztek a szakadozott beszéd fonalait szövögetni. Az öcsém lépett be, mondván, lekéssük a vonatot. Megcsókoltam sorra mindnyájukat, igyekeztek visszatartani könnyeiket. Kikísértek az

udvarra, ahol ösztönszerűen magamhoz öleltem drága szüleimet. Ők a nyakamba borultak zokogva, még egyszer megcsókoltam őket, és felszálltam.

Az öcsém a lovak közé suhintott, a testvéreim és a sógorok integettek, amint visszanéztem. De a szüleim, a lelkük mélyén megnyugodva az égi végzeten, hogy csak a túlvilágon találkozhatunk, könnyes szemmel, mozdulatlanul néztek utánam. Az öcsémnek lelkére kötöttem, legyen engedelmes gyermekük mindhalálig. A lovak habosra izzadtak, csak éppen hogy elértük a vonatot. Elbúcsúztunk, fölszálltam, az ablakból néztem-néztem, amint az öcsém megy hazafelé. Aztán már csak a falut volt látni, míg a nagyidai kanyarban örökre eltűnt szemem előtt.

Leverő, keserű érzés vett rajtam erőt, minden bánatom visszatért. Tizenkét évvel ezelőtt Erzsike bűvöletében a szülőket még erőben hagytam itt. De most minden veszve, és magamra hagyatva indulok. Kassán még bementem a dómba, és arra kértem a Mindenhatót, adjon ne-

kem lelkierőt, olyat, mint a nagy Rákóczinak adott a bujdosásban. A vonaton megismerkedtem egy fiatal kassai mérnökkel, Rapcsányival, s egészen New Yorkig vele utaztam. A kikötőben sok ezer ember tolongott, a kiszállásnál Bodnár Jancsi várt. Összeöleleztünk, olyan jóleső érzés volt tudni, hogy egy a szülőházánk. Jancsi újságolta, hogy elsüllyedt a TITANIC, a világ legnagyobb óceánjárója. Mindjárt az első útján, és ez a sok nép a megmenekülteket várja, akiket a másik hajó hoz. Féltettelek, hogy te is azon fogsz jönni. Azért jöttem el a kikötőbe.

A személyzet ünnepélyesen fogadott, a földiek ezer kérdésére nem győztem válaszolni. Majd a TITANIC pusztulását beszéltek, mindenki másként magyarázta. Pontosat senki sem tudhatott, mert a megmenekültekkel a CARPATIA csak másnap, április 18-án ért a kikötőbe.

Fokozatosan kezdtem feloldódni és visszazökkenni az itteni életbe. Az édesapám meghagyását szem előtt tartva kerestem azt a lányt, akit egy éven belül fe-

leségül vehetek. Sok szép lányt láttam, de olyat, akit az édesapám tisztességesnek, takarosnak jelölt, nem találtam. Jó fél év telt el, amikor a magyarbálon feltűnt egy fiatal lány az édesanyjával. Összeismerkedtünk, a gömöri Licéről érkeztek Amerikába. A lány nyolc évvel volt fiatalabb nálam, összeházasodtunk.

Nagyon szépen indult az életünk, minden clevelandi magyar rendezvényen részt vettünk. Küldtünk mindig fényképeket haza, pénzt, levelet. Jött otthonról az édesapám levele, mély vallásos érzülettel és megnyugvással tele. A feleségemnek annyira tetszettek a levél gondolatai, hogy kedve kerekedett hazalátogatni, és személyesen megismerkedni a szüleimmel. Mivel azonban terhes lett, az utazás elmaradt. Megszületett Istvánka, s rá három hónapra, 1914 júliusában kitört a világháború...

Nagyobb lett a család, de az igényeink még nagyobbra nőttek, megint csak üzleti bravúrokba kezdtem. Kölcsönre megvásároltam egy bérpalotát. A fele volt kifizetve, amikor eladó lett a szomszéd ut-

cában egy másik bérház, azt is megvettem zálogkölcsonre. Az árak kezdtek emelkedni, magasabb lakbért szedtem, a farm is jövedelmezőbb lett, a vendéglő virágzott. Annyira belemerültem az üzletelésbe, hogy fiatal feleségemmel nem volt időm úgy foglalkozni, ahogy egy fiatalasszony azt elvárja. Rendszerint akkor kellett üzleti ügyben távol lennem, amikor közös multságba voltunk hivatalosak. Ő sírt és haragudott ezért. Amikor néha vele tartottam, a barátink körülrajongták, s boldog volt. Aztán ha nem mehettam, biztattam őt, menjen el a barátainkkal. Ez a szokás a természetévé kezdett válni, és ő jól érezte magát nálam nélkül is.

A szomszéd utcai házat az árak növekedése folytán majdnem a dupla árán eladtam, és a mi utcánkban megvettem három bérlakást. De ekkor annyira elbizakodtam, hogy ezeket teljesen kifizetni nem igyekeztem, hanem autót vásároltam, magamnak is, a feleségemnek is. Ő jobbra, én balra mentem kirándulni. Eltakarta Amerika előlünk, és igyekeztünk is

elfelejteni , hogy milyen mélyről emelkedtünk fel, és milyen magas erkölcsi színtről süllyedtünk alá. Haza nem írhatunk, a háború következtében szünetelt a postaforgalom.

A fényűző élet emésztette a dollárt, eladtam az egyik bérházat. A banknál még mindig fennállott az utolsó kölcsönöm. Vége lett a világháborúnak, megindult a postaforgalom. Írták otthonról, az öcsém a háború előtt két hónappal meghősült. Két fia van, most várják a harmadik gyereket. Végigharcolta az orosz, majd utána az olasz harctereket. A következő évben megszületett a másik fiunk, Ernő. De a nagy lábon élésről nem tudtunk lemondani, eladtam a másik bérházat is, a jelzálogot a bank áttette a vendéglőre.

Jöttek az óhazából édesapám finoman csomagolt intései. Elgondolkoztam, milyen titokzatos sugallat vezetheti édesszülém kezét, hogy ilyen bársonyos mondatokban tudja közölni fájó észrevételeit. A feleségem nagyon vágyott haza látogatóba, ugyanakkor a pénzünk szűkebben lett.

Újabb levél érkezett: meghalt az édesanyám!

Borzasztóan lesújtott a halálhíre, elgondoltam, mennyit dolgoztak, és mindig a lehető legszerényebben éltek! Miért is nem küldtem több pénzt nekik, amikor mi itt könnyelműen pazaroltunk. Lelkiismeret-furdalást éreztem, és feltettem magamban, hogy új életet kezdek. Mivel a dollár értéke növekedett, csökkent a lakbér s az ingatlanok értéke is. Igyekeztem jobban ellenőrizni a vendéglő és a farm vezetését, de annyi pénzt szerezni, hogy hazamehessünk, nem tudtam.

Igyekeztem szerényebb életet élni, de amire a feleségemet rászoktattam, arról ő nem akart lemondani. Állandó volt közöttünk a nézeteltérés. Próbáltam eladni a házak egyikét, nem kellett senkinek. Az egyik gyerek nyolcéves volt, a másik három és fél. Abban egyeztünk meg, utazzon haza a feleségem egyedül, én maradok a gyerekekkel. Úgy tervezte, Olaszországban száll ki, megnézi Rómát, s onnan utazik Csehszlovákiába, ahová a falvainkat csatolták a háború

után. Velencéből táviratot adott fel, küldjek pénzt a hazai címre, mert nem tud visszajönni.

Míg én a pénz után jártam, levél jött otthonról, az öcsém írta: meghalt az apám!

Leborultam az asztalra, és sokáig zokogtam. A kisfiam kérdezgette, apu, miért sírsz? Most éreztem át azt a felelősséget, amelyet eddig is éreznem kellett volna. Mert senkinek még tán ilyen jó szülei nem voltak, de én nem követtem a példájukat. Ők a családi meleget, a hűséget, az erkölcsi tisztaságot, a felebaráti szeretetet tartották szem előtt. Én pedig a pénzszerzést. Az ő tisztaságuk örökre megmarad, de hol az én pénzem és nyugalmam? Milyen boldogan felscerélném, ha lehetne, az övékéhez hasonlóra a családi életemet, de most már késő. Két szép magyar lányt, két virágszálat, ajándékozott nekem a sors, és én a kapzsi harácsolás miatt hagytam az egyiket elhervadni, a másikat pedig a felelőtlen életmód felé terelődni. Mindennek egyedül csak én vagyok az oka.

Hej, pedig mennyit intettek a jóra a drága szüleim...

Másnap megírtam az öcsémnek, kissé rosszra fordult a sorsunk, egy hét múlva a nevére küldök pénzt, hogy a feleségem vissza tudjon utazni. Eladtam három bérházat, négyezer dolláros veszteséggel. Kifizettem a még fönnálló kölcsönt. A feleségemnek küldtem ötszáz dollárt, s a megmaradt ezer dollárt betettem a takarékbba. Úgy gondoltam, még van egy bérpalotám, a hatszobás családi lakásunk, a vendéglő és a két farm, melyek okán még mindig elmondhatjuk, mint megboldogult édesapám szokta mondani: „HÁ-LA ISTENNEK.”

De a sors könyvében másként volt megírva! Az 1932. évi árzuhanás és a családi pénzzavarok miatt megváltunk a bérpalotától is.

A két fiú megnősült, nem vitték fel úgy, mint szerettem volna. A második világháború előtt és alatt újra lehetett volna ingatlanokkal üzletelni, de már nem volt hozzá kedvem.

S most itt ülök a clevelandi házam egyik szobájában, s derengve borongós múltamon, életem történetének utolsó szavait vetem papírra, a kegyelem 1950. évében.

Tartalom

<i>Féltelek, fiam</i>	... 5
<i>Mikor kezdtem a hajóval utazni</i>	... 29
<i>Cleveland: Új-Cserehát</i>	... 61
<i>Fújja a szél, fújja, hazafelé fújja</i>	... 95
<i>De sok kedves édesanya szomorú</i>	... 115

Kmeczkó István
Volt egyszer egy Amerika

Első kiadás
Felelős kiadó: Hodossy Gyula
Felelős szerkesztő: Kulcsár Ferenc
Borítóterv: Juhász R. József
Nyomdai előkészítés:
Kalligram Typography Kft, Érsekújvár
Nyomta: M-Condor, s.r.o., Partizánske
Kiadta: Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2006
Példányszám 500

István Kmeczkó
Bola raz jedna Amerika

Prvé vydanie
Zodpovedný vydavateľ: Gyula Hodossy
Zodpovedný redaktor: Ferenc Kulcsár
Návrh obálky: József R. Juhász
Grafická úprava:
Kalligram Typography s.r.o., Nové Zámky
Tlač: M-Condor, s.r.o., Partizánske
Náklad: 500
Vydal: Lilium Aurum, Dunajská Streda, 2006

ISBN 80-8062-306-6

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy Amerika... Egy ígéret... Hol volt, hol nem volt, 1899-ben egy 17 éves buzitai parasztfiú nyakába veszi a világot, akárcsak a legkisebb fiú a mesében, hogy szerencsét próbáljon. Átkel az Óperenciás-tengeren (az Atlanti-óceánon), s meg sem áll az ígéret földjéig, Amerikáig. Ott aztán a szorgalom, a leleményesség, a clevelandi „kis-Magyarország” segítségével meggazdagszik, majd fokozatosan, mindenekelőtt lélekben, elszegényedik. Két hazáját is elveszíti – Magyarországról indult, de a mindvégig Buzitán élő szülei temetésére már Csehszlovákiába kellene hazajönnie –, a harmadik ország pedig nem bír a hazájává válni. Házassága tönkremegy, gyerekei elkallódnak, s ő, mint egykor Mikes Kelemen, egyedül hallgatja, ha nem is a tenger zúgását, Amerika dübörgését. Hol volt, hol nem volt, „kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk”. Közülük egynek az életét ecseteli e könyv.

180,-SK

6 EUR

ISBN 80-8062-306-6

9 788080 623067